

SERMAYE PİYASASI KURULU

MUHASEBE STANDARTLARI DAİRESİ

**SERMAYE PİYASASINDA BAĞIMSIZ DENETİM STANDARTLARININ
ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI İLE HARMONİZASYONU**

YETERLİK ETÜDÜ

**Burak PİRGAİP
Uzman Yardımcısı**

MAYIS 2004

YÖNETİCİ ÖZETİ

Yaşanan muhasebe usulsüzlükleri halka açık şirketlerin yönetimi tarafından kamuya açıklanan finansal bilginin güvenilirliğini sorgulanır hale getirmiş; bunların sonucunda, bağımsız denetim sürecinin etkinliğinin global düzeyde geliştirilebilmesi amacıyla kaliteli denetim standartlarının oluşturulması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

Konuya ilişkin olarak, ABD’de “The Sarbanes-Oxley Act of 2002/Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act” (Sarbanes-Oxley Yasası) ile denetçilerin bağımsızlığı ve finansal raporlamaya ilişkin kurumsal sorumluluk hakkında düzenlemeler yapılmış, dünyada denetim standartları konusundaki çalışmalar daha da hız kazanmıştır.

Bir uluslararası muhasebe meslek örgütü olan Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) bünyesinde oluşturulan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB), ulusal denetim standartlarının uluslararası düzeyde uyumlaştırılması amacıyla ekli listede **(Ek/1)** yer alan ve halihazırda 70 ülkede uygulanmakta olan Uluslararası Denetim Standartlarını (UDS) yayımlamaktadır.

Finansal piyasalarda istikrarın sağlanmasında uluslararası kuruluşların işbirliğinden sorumlu Finansal İstikrar Forumu (FSF), global bir mali mimarinin oluşturulması için gerekli standartlardan biri olarak UDS’yi göstermektedir. Ayrıca, Avrupa Komisyonu’nun (EC) 2005 yılı itibarıyla Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin ulusal denetim standartlarının UDS’ye uyumlu hale getirilmesi yönünde üye ülkeler tarafından da olumlu olarak karşılanan bir ilke kararı bulunmaktadır. IOSCO ise mevcut durumda uluslararası sermaye piyasalarında uygulanabilirlik açısından UDS’yi gözden geçirmektedir.

Konu Türk sermaye piyasası için ele alındığında, Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile uyumlu Kurulumuz düzenlemesinin hayata geçirilmiş olması, kurumsal yönetim anlayışına uygun olarak UFRS’ye göre hazırlanan mali tablo ve raporların yine yüksek kalitede bağımsız denetim standartları ile denetlenmesi gerekliliği hususunu beraberinde getirmektedir.

Bu çerçevede, UDS’ye olan desteğin gün geçtikçe artması, UDS’nin denetime konu işlemin özüne hakim olunabilmesine imkan tanıyan ilke bazlı bir yaklaşımla oluşturulması ve uluslararası genel kabul görmüş standartlar niteliğinde olması, Türk sermaye piyasasında bağımsız denetim mevzuatının dünya uygulamaları seviyesine yükseltilmesi hususunda UDS’ye uyumu tek alternatif yapmaktadır. Buna göre, UDS’ye uyum sürecinde;

a) Şirketlere İlişkin Olarak;

İşin gerektirdiği bilgi ve tecrübeye sahip kişilerin doğru mevkilerde istihdam edilmesi; iç kontrol sistemlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde çalışmasının sağlanması; faaliyetlerin yürütülmesinde ihtiyatlı davranılması ve mevzuata tam uyumun sağlanması; denetim komitelerinin görev tanımları, işlevleri, üyeleri ve kurumsal yönetim yapısı içerisindeki diğer

birimlerle olan ilişkileri hakkında işletme politikasını düzenleyen bir tüzük hazırlanması; denetim komitelerine seçilen üyelerin bağımsızlığının temin edilmesi ve seçilme gerekçelerine yıllık faaliyet raporlarında yer verilmesi; denetim komitesinde görev alan bağımsız üyelerin denetim ve muhasebe standartları ile kurumsal yönetim ilkeleri üzerine sürekli eğitim almalarının sağlanmasının,

b) Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Olarak;

Çıkar çatışmalarından uzak durulması ve tarafsızlığın sağlanması amacıyla, kuruluşun bağımsızlığın korunmasına yönelik stratejilerini düzenleyen kurumsal ilkelerin oluşturulması ve denetim elemanlarıyla paylaşılması, denetim dışı hizmetlerin denetim faaliyetinden bağımsız olarak yürütülmesi, alınan denetim ücretlerinin kamuya paylaşılması vb. çeşitli korunma yöntemleri geliştirilmesi; UDS'ye tam uyumun sağlanması amacıyla, mesleki yeterliliğin artırılmasına yönelik eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, organizasyon ve teknik donanımlarının geliştirilmesi; denetlenen şirketin denetim komitesi üleriyle denetim süreci, elde edilen bulgular ve yönetimin önemli muhasebe politikaları ve tahminleri hakkında sürekli iletişim içerisinde olunmasının,

c) Düzenleyici Otoriteye İlişkin Olarak;

UDS'de yer verilen hükümlerin piyasalara etkisinin uygulayıcılarla tartışılması, değerlendirilmesi ve somut örneklerle desteklenmesi; UDS'nin uygulamasında etik çerçevenin oluşturulabilmesi için IFAC Etik İlkeler Setinin gözden geçirilmesi ve mevcut düzenlemelere adapte edilmesi; UDS'de kurumsal yönetimin önemi de dikkate alındığında, denetim komitelerinin görev ve yetkileri konusunda şirketlerin tam aydınlatılması; uygulamanın etkin gözetimini teminen cezaî yaptırımların yeniden ele alınması ve caydırıcı olunmasının; denetimin UDS'ye göre kaliteli olarak yürütülebilmesinde fayda-maliyet dengesi gözetilerek, bağımsız denetim kuruluşlarının rotasyonu hususunda güncel gelişmelerin takip edilmesi ve partner rotasyonunun gündeme alınması; UDS'ye uygun denetim programlarının geliştirilmesi, iç kontrol sistemleri ve riskin değerlendirilmesi, ücret konusunda çalışmalar yapılması, denetim el kitaplarının hazırlanması vb. hususlarda uygulama sorunlarını yakından takip etmek ve Kurul'a iletmek üzere Bağımsız Denetim Derneği'nin etkin hale getirilmesi için yasal düzenleme yapılması; UDS'nin muhasebe dünyasında eğitimi konusunda üniversitelerle işbirliği yapılması ve denetime ilişkin bilimsel çalışmaların teşvik edilmesi; yatırımcıların UDS kapsamında denetçilerin görev ve sorumlulukları hakkında eğitilmesi ve aydınlatılması; ulusal denetim standartlarının oluşturulması aşamasında ilgili otoritelerle istişarelerde bulunulmasının,

d) Yatırımcılara İlişkin Olarak;

Kurumsal yönetim sistemi, denetim komiteleri, muhasebe ve denetim standartlarının kurumsal yönetim yapısı içerisindeki yeri ve önemi hususlarında kendilerini eğitmelerinin, uygun olacağı düşünülmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR CETVELİ	i
TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ.....	ii
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	3
KAMUYU AYDINLATMA SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DENETİMİN YERİ	3
1.1. Sermaye Piyasalarında Kamuyu Aydınlatma Yaklaşımı	3
1.1.1. Liyakat Yaklaşımı	3
1.1.2. Kamuyu Aydınlatma Yaklaşımı	3
1.1.3. Sermaye Piyasalarında Bilginin Önemi.....	4
1.2. Kamuyu Aydınlatma ve Kurumsal Yönetim	5
1.2.1. İki Kule: Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim	5
1.2.2. Finansal Raporlamada Kalite Zinciri.....	6
II. BÖLÜM	10
TÜRK SERMAYE PİYASALARINDA BAĞIMSIZ DENETİM	10
2.1. Mali Sistemde Bağımsız Denetimin Gelişimi	10
2.1.1. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim	10
2.1.2. 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Bağımsız Denetim.....	11
2.1.3. Bankacılık Sisteminde Bağımsız Denetim	11
2.1.4. Diğer Kuruluşların Bağımsız Denetimi.....	11
2.2. Sermaye Piyasası Kurulunun Bağımsız Denetime Yaklaşımı	12
2.3. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri	13
2.3.1. Sermaye Piyasası Kanununun İlgili Hükümleri	13
2.3.2. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetime İlişkin Tebliğler	13
2.4. Mali Sistemde Düzenleme Erozyonunun Sermaye Piyasasına Etkileri	14
III.BÖLÜM.....	16
BAĞIMSIZ DENETİM ALANINDA ULUSLARARASI GELİŞMELER	16
3.1. Etik ve Bağımsızlık İlkeleri.....	17
3.1.1. Düzenlemelerde İlke Bazlı Yaklaşım	18
3.1.2. Bağımsızlığı Tehdit Eden Unsurlar ve Bağımsızlığın Korunması.....	19
3.2. Bağımsız Denetim Standartlarının Harmonizasyonu.....	20
3.2.1. Uluslararası Denetim Standartları	21
3.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bağımsız Denetim Standartları	24
3.2.2.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları.....	24
3.2.2.2. Sarbanes-Oxley Yasasıyla Getirilen Düzenlemeler.....	25
3.2.3. Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim Standartları.....	26
IV. BÖLÜM.....	29
ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI VE TÜRKİYE UYGULAMASI....	29
4.1. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Sektörünün Portresi	29
4.1.1. Bağımsız Denetim Sektöründe Yoğunlaşma	29
4.1.2. Bağımsız Denetim Sektöründe Denetim Dışı Hizmetler	30
4.2. Uluslararası Gelişmeler Işığında Mevcut Düzenlemeler	31
4.3. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Mekanizmasının Sorunları	32
4.3.1. Halka Açık Şirketlere İlişkin Sorunlar	32
4.3.2. Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Sorunlar	33
4.3.3. Düzenleyici Otoriteye İlişkin Sorunlar	34
4.3.4. Yatırımcılara İlişkin Sorunlar.....	35
V.BÖLÜM	36
SONUÇ	36
KAYNAKÇA.....	42
EK DİZİNİ.....	i

KISALTMALAR CETVELİ

AICPA	:	American Institute of Certified Public Accountants
AISG	:	Accountants International Study Group
ASB	:	Auditing Standards Board
BCBS	:	Basel Committee on Banking Supervision
CALPERS	:	California Public Employees' Retirement System
CESR	:	Committee of European Securities Regulators
CPSS	:	Committee on Payment and Settlement Systems
EC	:	European Commission
FASAC	:	Financial Accounting Standards Advisory Council
FEE	:	Fédération des Experts Comptables Européens
FEIRF	:	Financial Executives International Research Foundation
FOF	:	Forum of Firms
FSF	:	Financial Stability Forum
GAO	:	General Accounting Office
IAASB	:	International Auditing and Assurance Standards Board
IAIS	:	International Association of Insurance Supervisors
IAPC	:	International Auditing Practices Committee
IAS/IFRS	:	International Accounting/Financial Reporting Standards
IASC	:	International Accounting Standards Committee
IFAC	:	International Federation of Accountants
IOSCO	:	International Organization of Securities Commissions
ISRE	:	International Standards on Review Engagements
ISA	:	International Standards on Auditing
ISRS	:	International Standards on Related Services
NYSE	:	New York Stock Exchange
OECD	:	Organization of Economic Co-operation and Development
PCAOB	:	Public Company Accounting Oversight Board
PIOB	:	Public Interest Oversight Board
SAS	:	Statements on Auditing Standards
SEC	:	Securities and Exchange Commission
TAC	:	Transnational Auditors Committee
US GAAP	:	US Generally Accepted Accounting Principles
US GAAS	:	US Generally Accepted Auditing Standards

TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ

Tablo 1. ABD’de Yatırımcıların Getiri Beklentileri ve Portföy Kompozisyonları.....	1
Tablo 2. En Büyük 5 Denetim Kuruluşunun Hizmet Gelirleri (1999-2000)	17
Tablo 3. Kaliteli Finansal Sistem İçin En İyi 12 Standart.....	22
Tablo 4. İMKB Şirketlerinin Denetimleri (2004)	29
Tablo 5. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetleme Gelirleri (2001).....	30
Tablo 6. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Karlılık Durumu (2001).....	30
Tablo 7. Bağımsız Denetçilerin Eksiklik Gösterdikleri Alanlar	33
Tablo 8. Bağımsız Denetim Sektöründe Hizmet İçi Eğitim (2000-2001).....	34
Tablo 9. Türkiye’de Yatırımcıların Bağımsız Denetim Raporundan Yararlanmama Gerekçeleri	35

Şekil 1. Sermaye Piyasalarında Bilgi Arzı/Talebi.....	4
Şekil 2. Kurumsal Yönetim, Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim Arasındaki İlişki	5
Şekil 3. Kural Bazlı Standartların Sakıncaları	9
Şekil 4. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Genel Çerçeve	23
Şekil 5. Bağımsız Denetim Sektöründe Gelir Dağılımı	30
Şekil 6. Bağımsız Denetimde 10 En Önemli Eksiklik	36

GİRİŞ

Kapılarını 21'inci yüzyıla açan dünya finans piyasalarının maruz kaldığı beklenmedik gelişmeler, yatırımcıların şirketlerin yönetim ve denetimine karşı sarsılan güveninin yeniden temin edilmesi odaklı yoğun bir düzenleme sürecini de beraberinde getirmiştir. Ağırlıklı olarak muhasebe ve bağımsız denetim standartları ile uygulayıcıların performansının, bağımsızlığının ve nesnellüğünün geliştirilmesini amaçlayan güncel düzenlemeler, küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak, oluşturuldukları ulusal sınırları aşmış ve uluslararası kurum ve kuruluşların “global düzeyde ortak bir dil yaratılması” misyonunun en önemli parçasını oluşturmuştur.

Muhasebe ve bağımsız denetim dünyasının gündemini belirleyen söz konusu uluslararası uyum çalışmaları, yatırım kararlarını şirket mali tablo ve raporlarına dayandırmakta olan yatırımcıların da yakın takibinde bulunmakta olup piyasaların etkin işleyebilmesi için gerçekleştirilmesi gerekli görülen yapısal değişimin en temel unsuru olarak görülmektedir.

Son dönemde sıkça tanık olduğumuz şirket skandalları özellikle ABD’de şirketlere, yatırım danışmanlarına, bankacılara, avukatlara, muhasebecilere, denetçilere ve bir bütün olarak sermaye piyasalarına olan güveni ciddi bir şekilde aşındırmıştır. Yapılan bir araştırmanın sonuçları, bireysel yatırımcıların ABD sermaye piyasasına olan kısa ve uzun vadeli güvenlerinin en düşük noktalara ulaştığını, portföylerinden her zamankinden daha düşük getiri beklediklerini ve portföy varlıklarının kompozisyonu değiştirerek daha fazla nakit tutmaya başladıklarını göstermektedir.

Tablo 1. ABD’de Yatırımcıların Getiri Beklentileri ve Portföy Kompozisyonları

GETİRİ BEKLENTİSİ	Yatırımcı Yüzdesi						
	1998			2002			
	%50	%20	%5	%50	%20	%3	%7
Bir Yıl Sonraki Getiri Beklentisi	≥%13	≥%20	%50 ≥, ≤%100	≥%8	≤%5	≥%20	%0
On Yıl Sonraki Getiri Beklentisi	≥%14	≥%20	N/A	≥%10	N/A	N/A	≥%20
PORTFÖY VARLIKLARI	Portföy Kompozisyonu						
	1998			2002			
	Hisse Senedi veya Yatırım Fonu	%71			%65		
Nakit	%18			%23			
Tahvil	%10-11			%10-11			

Kaynak: (2002 Investor Confidence Survey, Northwest Survey & Data Services)

Diğer taraftan, yatırım konusunda şirket hisse senetlerinin cazibesini yitirme tehlikesine karşı, yatırımcıların şirketlerin kurumsal yönetimine ilgisi artmaya başlamıştır. Örneğin, global sermaye piyasalarında yaklaşık 10 Milyar \$ yatırımı bulunan dünyanın sayılı fonlarından CALPERS kurumsal yönetim ile uluslararası muhasebe ve denetim

standartlarını da dikkate alarak yatırım yapılabilir ülkeleri belirlemekte, gerekli koşulları sağlamayan ülkelerden yatırımlarını çekebilmektedir¹.

Bu şekilde yatırımcılar, şirket skandallarının, yöneticilerin, kurumsal bütünlük anlayışını hiçe sayarak kendi hedeflerini tutturmaya yönelik saldırgan muhasebe ve kazanç politikaları ile hileli raporlama yöntemleri izleyerek hisse senedi değerlerini ve zarar tutarlarını manipüle etmelerinden kaynaklandığına inanmakta ve yatırım yaptıkları şirketleri daha yakından aktif bir şekilde takip ederek gerekli önlemleri önceden alabilme çabasına girmektedirler. Ancak, Arthur Andersen LLP'nin ve pek çok halka açık şirketin iflasına yol açan usulsüzlükler, piyasanın bu konuda tek başına önlem alabilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Yapılan araştırmalarda skandallara rağmen yatırımcıların yatırım kararlarını oluşturmalarında bağımsız denetim firmalarını en güvenilir bilgi kaynağı olarak görmeye devam ettikleri anlaşılmaktadır (TowersGroup: 2002; Financial Planning Association: 2001, 2002).

Yatırımcılar açısından bu derece önem taşıyan kurumsal yönetim, muhasebe ve bağımsız denetim hususlarında; kaliteli bilgi sunumunu amaçlayan kurumsal yönetim modellerine mevcut durumda her zamankinden fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kamuyu aydınlatma sisteminde bağımsız denetimin yeri ve önemi tartışılacak, sermaye piyasasında kamuyu aydınlatma yaklaşımı, kurumsal yönetim, finansal raporlama ve bağımsız denetim arasındaki ilişki ve finansal raporlamada kalitenin sağlanmasında bağımsız denetimin katkısı anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk finansal sisteminde bağımsız denetimin gelişimi ile mevcut mevzuat irdelenecek, sermaye piyasasında bağımsız denetim düzenlemeleri ayrıca değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, bağımsız denetim alanında uluslararası gelişmeler hakkında genel bilgi verilecek, denetim standartları ile etik ilkelerin altyapısı tartışılacaktır. Uluslararası denetim standartlarının ABD ve AB standartları karşısındaki konumunun da yer aldığı bu bölümde bağımsız denetim standartlarında harmonizasyonun ulaştığı noktaya değinilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, sermaye piyasasında bağımsız denetim sektörüne ilişkin yazar tarafından yapılan uygulamalı çalışmalara yer verilecek, mevcut düzenlemelerin uluslararası standartlara uyumu tartışılacak, ayrıca sermaye piyasasında bağımsız denetim mekanizmasının sorunları anlatılacaktır.

Çalışma, uluslararası denetim standartlarının ülkemiz sermaye piyasalarına kazandırılmasına yönelik önerilerle son bulacaktır.

¹ Türkiye söz konusu kriterler kapsamında özellikle şeffaflık kalitesinin düşük seviyede olması nedeniyle CALPERS nezdinde yatırım yapılabilir ülke vasfını yitirme aşamasına gelmiş ve bir yıllık bir iyileştirme dönemi içerisinde gerekli kriterleri sağlayamaması halinde Türkiye'ye yapılan yatırımların son bulacağı belirtilmiştir (Wilshire Consulting: 2004)

I.BÖLÜM

KAMUYU AYDINLATMA SİSTEMİNDE BAĞIMSIZ DENETİMİN YERİ

Etkin bir piyasa oluşumu ve piyasa disiplini temin açısından en önemli faktörün bilgi olduğu günümüz ortamında, ekonomik işlem ve olayların karmaşıklaşması sebebiyle pek çok bilgi muhasebe kayıtları arasına gizlenebilir hale gelmiş, işletmeler tarafından sunulan bilginin güvenilir olma özelliği azalmıştır. Mali tablolardaki bilginin güvenilir, kaliteli ve şeffaf olmasına ilişkin sorumluluk işletme yönetimine ait olmakla birlikte; mali tablo kullanıcılarının işletme yönetimince sunulan finansal bilgileri doğru olarak kabul etmeleri beklenmemelidir. Söz konusu bilgilerin gerçeğe uygunluk açısından akredite edilmesi ve hata ve hile riskinin azaltılabilmesi için, mali tabloların bağımsız denetimden geçirildikten sonra kamuya açıklanması uygulanabilecek en etkin yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Özşahin: 2000).

1.1. Sermaye Piyasalarında Kamuyu Aydınlatma Yaklaşımı

Fon arz ve talep edenler arasındaki fon akımının dolaysız olarak gerçekleştiği sermaye piyasalarında, yapılan düzenlemelerin en temel iki amacının yatırımcının korunması ve piyasa kalitesinin artırılması olduğu geniş kabul görmekte olup, söz konusu düzenlemelerde liyakat veya kamuyu aydınlatma yaklaşımları benimsenmektedir.

1.1.1. Liyakat Yaklaşımı

Liyakat yaklaşımında, düzenleyici otorite yatırımcıların zarara uğramasına yol açacak riskli yatırım araçlarının piyasaya çıkmasını önleyerek yatırımcıların söz konusu araçlara yatırım yapmamalarını sağlama amacını taşımaktadır.

Liyakat yaklaşımına ilişkin düzenlemeler, düzenleyici otoritenin, son derece güç bir işlevi yerine getirmesini gerektirmektedir. Yatırım kararları bir dizi bireysel amaca bağlı olduğundan, düzenleyici otorite tek başına belirli bir menkul kıymetin yatırım yapılmaya layık olup olmadığını tüm yatırımcıların risk-getiri tercihlerini gözeterek saptamak olanağına sahip olmayabilir (Küçüksözen: 1999). Ayrıca, sermaye piyasasında yatırımcının sermaye piyasası aracını aldıktan sonra da korunması gerekmektedir. Bu nedenle, liyakat yaklaşımının birincil piyasadaki yatırımcıyı korumakta olup ikincil piyasa ile ilgili olarak yatırımcıların kararlarında herhangi bir koruma sağlamadığını belirtmek mümkündür.

1.1.2. Kamuyu Aydınlatma Yaklaşımı

Liyakat yaklaşımının eksik yanları kamuyu aydınlatma yaklaşımı çerçevesinde yapılan düzenlemeler ile büyük ölçüde giderilmiştir. Kamuyu aydınlatma yaklaşımında, yatırımın doğruluğuna ilişkin risk ve getirinin değerlendirilmesi yatırımcının sorumluluğuna bırakılmakta, düzenleyici otorite gözetimi ve denetiminde sermaye piyasası ilgi gruplarının tam, doğru ve zamanında bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Kamuyu aydınlatma yaklaşımı, kamuya açıklanan bilginin yatırımcılar tarafından yeterli ve doğru bir biçimde değerlendirilemeyeceği ve aynı düzeyde yorumlanamayacağı noktasında eleştiriye uğramaktadır. Ancak, kamunun aydınlatılması ilkesinin temel hedefinin yatırımcıların riskten korunmasından ziyade riske karşı bilinçlendirilmesi olduğu da dikkate alındığında, bu yaklaşımın yatırımcılara kendi özgür iradeleriyle ekonomik karar alabilmeleri için içsel bir sorumluluk yüklediği ve yatırımcıları rasyonel aktif birer piyasa katılımcısı olmaya teşvik ettiği hususlarının gözden kaçırılmaması gerekmektedir.

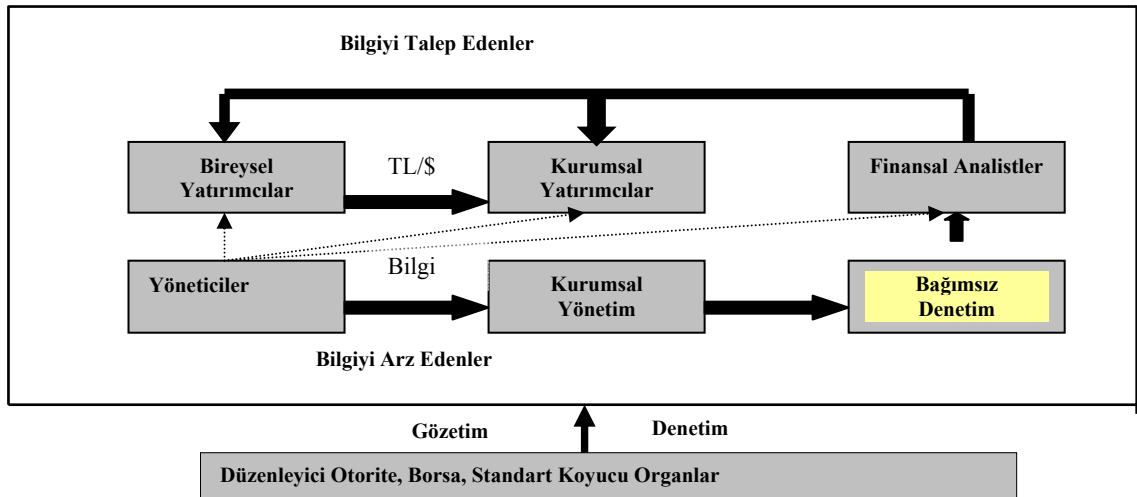
1.1.3. Sermaye Piyasalarında Bilginin Önemi

Uluslararası finansal sistemlerin mekân ve zaman birliği içinde baş döndürücü bir gelişme göstermesi sonucunda; finansal piyasalar modern iletişim kanalları sayesinde birbirlerine giderek daha fazla bağlanmış ve önemli finans merkezlerine dünyanın her yerinden eş zamanlı ulaşım imkânı oluşmuştur (Plihon: 2000). Birçok ülkede ekonomik faaliyetlerin çokuluslu şirketler tarafından gerçekleştirilmeye başlanması, fon akımlarında sınırların ortadan kalkması ve uluslararası yatırımlardan pay alabilme yarışı bu piyasalarda kamuyu aydınlatmada etkinliğin sağlanması ihtiyacını hat safhaya ulaştırmıştır.

Sermaye piyasalarında fon sahipleri piyasaya aktardıkları fonların nasıl kullanıldığını kendileri izlediklerinden, sağlıklı değerlendirme yapabilmek için ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşamama riskine maruz kalmaktadır. Etkin bir sermaye piyasası için kamunun aydınlatılması sırasında sunulacak bilgilere erişimin zamanında ve düşük maliyetli olması ve yatırımların gerçek değerini bulması gerekmektedir.

Söz konusu koşulların bir arada gerçekleşebilmesi, işletmelere ait verileri toplamak, değerlendirmek ve piyasayla paylaşmak amacıyla kurulan uzmanlaşmış finansal aracılardan kaliteli hizmet sunumu ile mümkündür. Aşağıdaki şekilde sermaye piyasalarına bilgi arz eden ve talep eden kesimler arasındaki ilişki gösterilmektedir.

Şekil 1. Sermaye Piyasalarında Bilgi Arzı/Talebi

Sermaye piyasasında bilginin etkinlik ve kalite seviyesi, finansal araçlar ile düzenleyici organlar arasında bütünleşik bir kurumsal yapı içerisinde oluşan olumlu etkileşimle doğru orantılıdır. Buna göre, örneğin ABD’de yaşanan Enron olayının değerlendirilmesinde yalnızca bağımsız denetçiler ile yönetimin usulsüz uygulamaları üzerinde durulmaması, bir bütün olarak kamuyu aydınlatma sisteminin işleyişinde ortaya çıkan aksaklıkların da dikkate alınmasında fayda görülmektedir (Healy ve Palepu: 2002).

1.2. Kamuyu Aydınlatma ve Kurumsal Yönetim

Kamunun aydınlatılması sistemi, yatırım kararları için gerekli olan mali tablo ve raporların standardizasyonunun sağlanması, bunların bağımsız denetimden geçirilerek kalite açısından güvenilir kılınması ve kamuya açıklanmasını içeren süreci kapsar. Bu sürecin etkin işlenmesinde ise, işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının payı büyüktür.

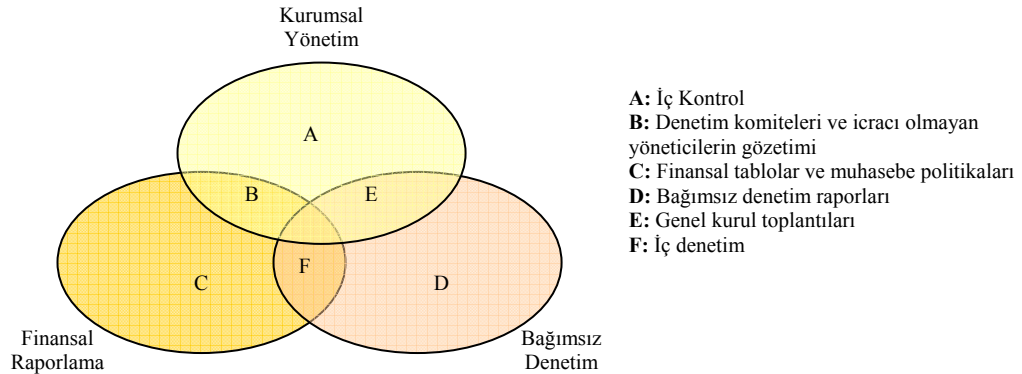
1.2.1. İki Kule: Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim

Artan uluslararası ekonomik bağımlılık, gelişmekte olan piyasaların uluslararası fon kaynakları ve portföy yatırımları ile piyasalardaki dalgalanmalara karşı hassaslaşmasına sebep olmaktadır (Stone ve başkaları: 1998). Dolayısıyla işletmeler, uluslararası yatırımların bir kısmını kendilerine yönlendirebilmek için kaliteli kurumsal yönetim düzenlemeleri yapmak durumunda kalmaktadır. Ekonomilerin birbirine böylesine bağlı olduğu bir dünyada kurumsal yönetim anlayışı, ihtiyaç duyulan uluslararası sermayeye ulaşılmasını ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlamaktadır (Shelton: 1998).

Farklı tanımları olan kurumsal yönetim OECD ilkelerine göre; işletme yönetimi, ortaklar ve diğer çıkar grupları arasındaki ilişkiler ile işletme amaçlarının, bu amaçlara ulaşmada izlenecek yollar ve performans gözetimine ilişkin ilkelerin belirlendiği bir uygulama setidir.

Bağımsız denetim ve finansal raporlamanın kurumsal yönetim içerisindeki yerinin ve öneminin belirlenebilmesi için ise söz konusu ilişkilerin çok iyi anlaşılabilmesi gerekmektedir. Konuya ilişkin olarak, kurumsal yönetim, finansal raporlama ve bağımsız denetim arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi bulunmaktadır.

Şekil 2. Kurumsal Yönetim, Finansal Raporlama ve Bağımsız Denetim Arasındaki İlişki

Buna göre, işletmelerde etkin bir kurumsal yönetim yapısının oluşturulması; kaliteli mali tablo üretilmesi ve uygun muhasebe politikaları seçilmesi, iç ve dış denetimde bağımsızlığın ve objektifliğin sağlanması, denetim komitelerinin gözetim görevlerini layıkıyla yerine getirmesi, iç kontrol sistemlerinin risk değerlendirmelerine elverişli olması ve genel kurul toplantılarında sağlıklı onay mekanizmalarının kurulması ile mümkündür. Söz konusu işletme içi unsurların yanında, işletme dışında da, düzenleyici otoritelerin etkin çalışması, menkul kıymet borsalarının kotasyon koşullarını geliştirmesi, çıkar gruplarının kaliteli finansal raporlama standartlarına rağbet göstermesi ve hileli raporlamalara karşı sosyal sorumluluk bilinciyle tepki göstermesi gerekmektedir.

1.2.2. Finansal Raporlamada Kalite Zinciri

Son yıllarda, uluslararası arenada finansal raporlamada kalitenin seviyesini belirleyen emareler konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmektedir. FEIRF tarafından yapılan bir çalışmada 1985-2000 yılları arasında, çeşitli muhasebe usulsüzlükleri nedeniyle mali tabloların düzeltmeye maruz kalması sonucunda işletmelerin üç günlük piyasa değeri kaybının ortalama 13 Milyar \$ olarak gerçekleştiği, 1995-2000 arasında ise bu tutarın 78 Milyar \$'a ulaştığı hususları ortaya konmaktadır. Çalışmaya göre, yayımlanan mali tabloların düzeltilmesi piyasa katılımcıları nazarında dikkat çekici bir gelişme olarak algılanmakta ve piyasada olumsuz bir tepki oluşumunu tetiklemekte, mali tabloların düzeltmeye uğraması finansal raporlamada kalitenin seviyesini düşürmektedir.

Konuya ilişkin bir başka araştırmada ise, finansal raporlamada kalite zincirinin, yönetimin yaklaşım tarzı, denetim komitesinin etkinliği, denetim kalitesi ve kaliteli muhasebe standartları olmak üzere dört halkadan oluştuğu; düzenleyici otoritenin etkin denetiminin ise bu halkaları birbirine bağlayan önemli bir unsur olduğu hususları üzerinde durulmaktadır.

A) Yönetimin Yaklaşım Tarzı

Finansal raporlamanın amaç ve kapsamının belirlenmesinde görevin objektif bir biçimde yerine getirilmesi, raporlama işlemlerinin yürütülmesinde kullanılan muhasebe ilke ve standartlarına uygun hareket edilmesi, bilginin gerçeğe uygun ve doğru olarak hazırlanması ve ilgililerin kullanımına sunulması konularında yönetimin sorumluluğu bulunmaktadır.

İşletme yönetimi, finansal analistlerin performans tahminlerini karşılayabilme konusunda daima baskı altında kalmakta ve kazanç yönetimine başvurmaktadır. Muhasebe literatüründe kazanç yönetimi, “*işletme performansı hakkında yatırımcıları yanıltmak veya sözleşmeye bağlı sonuçları değiştirmek niyetiyle yönetim tarafından finansal raporlama sürecine kasıtlı müdahalede bulunulması*” olarak tanımlanmaktadır (Healy ve Wahlen:

1998). Buna göre, finansal raporlamadan sorumlu birimlerin, yönetimin baskısı nedeniyle işletmenin yüksek performans gösterdiği izlenimini yaratabilmek için mali tablo ve raporların gerçeğe uygunluğu ve doğruluğundan taviz vermek durumunda kaldıklarını ileri sürmek mümkün görülmektedir (Young: 2002). Kuşkusuz, yönetimin finansal raporlama sürecinde, denetçileri, denetim komitesi üyelerini ve yatırımcıları aldatma temayülünün bulunması halinde, diğer halkaların bu zayıflığı ortadan kaldıracak derecede güçlendirilmesi gerekecektir.

B) Denetim Komitesinin Etkinliği

Günümüzde, işletme faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlayabilmek ve karar sürecinde geniş bir katılımı sağlayabilmek için yönetime yardımcı olan çeşitli komiteler oluşturulmaktadır. Mevcut ortamda, finansal raporlama sorunlarının artması, denetim komitelerinin diğer komitelere nazaran öne çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle ABD’de denetim komitelerine ilişkin özel hükümler² getiren ilk kanun niteliğini haiz olan Sarbanes-Oxley Yasası ile, yönetim düzeyinde yaşanan çıkar çatışmalarının önüne geçilmesine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Söz konusu düzenleme ışığında, etkin bir denetim komitesinin önde gelen vasıfları, bağımsız³ ve finans uzmanı⁴ üyelerden oluşması; işletmenin finansal raporlama politikalarını gözetmesi ve bağımsız denetimin yürütülmesinde karşılaşılan zorlukları, iç kontrol sisteminin tasarlanmasında veya uygulamadaki eksiklikleri, yönetimle yaşanan anlaşmazlıkların tartışılmasına ortam yaratması olarak belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalar, etkin çalışan denetim komiteleri sayesinde; denetçiler, yönetim ve finansal raporlamadan sorumlu diğer birimlerin işletmenin mali durum ve performansı açısından yararlı ve mali tablo kullanıcılarının ihtiyacına uygun olan hususları irdelemeye özen gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

C) Denetimde Kalite Anlayışı

Denetim, bir işletme tarafından kamuya açıklanan finansal bilginin mevcut standartlara uygunluk derecesini belirlemek amacıyla, bu bilgilere ilişkin kanıtların tarafsızca toplanması, değerlendirilmesi ve sonucun kullanıcılara raporlanması süreci olarak tanımlanabilir (Bozkurt: 1999, Güredin: 1999, Gürbüz: 1995, Kepekçi: 1998, Ruud: 1989, Togay: 1999).

² Sarbanes-Oxley Yasası’nın denetim komitelerine ilişkin hükümleri; NASD ve NYSE’nin desteğiyle 1998 yılında oluşturulan “Blue Ribbon Committee on Improving the Effectiveness of Audit Committees” in Şubat 1999 tarihli raporunda getirilen önerilerin birçoğunu esas almaktadır.

³ Bağımsız sayılmak için denetim komitesi üyesi, denetim komitesi, yönetim kurulu veya diğer herhangi bir kurul komitesi üyesi görevinden ayrı olarak; (a) şirketten danışmanlık veya diğer bir iş için ücret kabul edemeyecek, (b) şirkete bağlı bir kimse veya onun kontrolünde olmayacaktır.

⁴ Finans uzmanı; eğitim ve deneyim altyapısıyla genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve mali tablolara aşina olan, mali tablo hazırlanması ve denetimi ile iç kontrol sistemi ve denetim komitesi görevleri konularında tecrübeli kişidir.

Denetimin amacı; mali tablo kullanıcılarına ilgilendikleri bilgilerin güvenilir olup olmadığı konusunda görüş bildirilmesidir. Buna göre, güvenilir denetim, yatırımcıların bilgiye bağımlı olduğu finansal piyasalarda etkin kaynak dağılımı için gerekli bulunmakta; denetim sürecinde yüksek kaliteli iç ve dış denetim standartlarının varlığı önem taşımaktadır.

İç denetim; işletmenin, iç kontrol sistemlerinin tatmin edici düzeyde işleyip işlemediğini teyit etmek amacıyla kendi yararına sürdürdüğü denetimi ifade etmekle birlikte, özellikle halka açık şirketlerde ortak sayısının çokluğu bakımından, şirket işlerinin gidişatını tarafsız olarak aksettirmeye yarayan bir faaliyet halini almaktadır (Akarkarasu: 2000). Son dönemde büyük önem kazanan iç denetim kavramı, kurumsal yönetimin de değişmez bir parçası haline gelmiş bulunmaktadır. İç denetimin bu önlenemez gelişimi, alışılmış finansal iç kontrol sistemlerinden ziyade risk bazlı yaklaşıma odaklı sistemlere yönelik düzenlemelerin hayata geçirilmesine başlanmasıyla paralellik göstermektedir. Risk bazlı yaklaşıma göre iç denetimin amacı, yönetime risklerin belirlenmesi, yönetilmesi, kontrol edilmesi ve azaltılmasına yönelik süreçlerin etkinliği hakkında objektif kalite güvencesi sağlamaktır.

Diğer taraftan, bağımsız dış denetim, finansal bilgilerin doğruluğunu kamu yararına tasdik fonksiyonu ve muhasebe standartları konusunda yanlış uygulamaları önleyici görevi ile kurumsal yönetim sisteminin etkin işleyişinde kilit rol oynamaktadır. Ayrıca, bağımsız denetim sürecinde elde edilen bulguların işletmenin denetim ve gözetiminden sorumlu birimleri ile paylaşılması, söz konusu birimlerin görevlerini daha sağlıklı ifa etmelerine ve işletmenin finansal raporlama sisteminde oluşması muhtemel hataların önüne geçebilmelerine yardımcı olmaktadır. Kamuya açıklanan mali tablolara şartlı veya olumsuz görüş verilebilme ihtimaline karşı işletme yönetiminin muhasebe standartlarını daha basiretli bir şekilde uygulamalarını teşvik eden bağımsız denetimin kaliteli mali tablo üretimine de önemli katkısı bulunmaktadır.

Denetimin söz konusu özellikleri nedeniyle, denetçiler genellikle kazanç yönetimi girişimlerine karşı tetiktir. Ancak, ilgili muhasebe standartlarının belirli sorunların çözümünde yetersiz kalması veya muhasebe tahminlerinin oluşturulması aşamasında muhakemeye gerek duyulması durumlarında kazanç yönetiminin önlenmesi zorlaşmaktadır.

D) Kaliteli Muhasebe Standartları

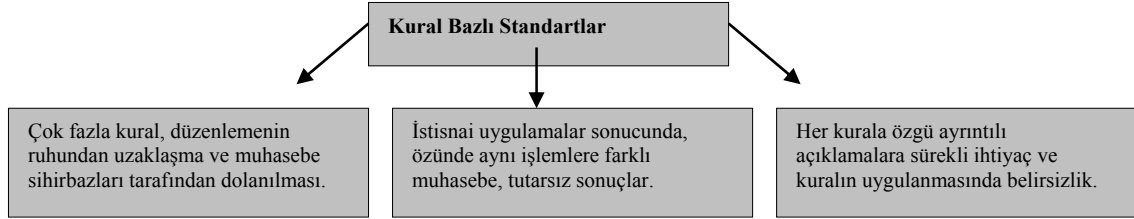
Yatırımcıların yatırım kararı verecekleri şirketlerin seçiminde en önemli bilgi kaynağı mali tablolar olmaktadır. Mali tabloların, kullanıcıların ortak ihtiyaçları gözetilerek hazırlanması ve sunulması gerekmektedir. Buna göre, finansal raporlama sürecinin sağlıklı işleyebilmesi için mali tabloların benzer olayları benzer şekilde ifade etmesi, ürettiği bilgilerin doğru, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olması, dolayısıyla belirli

muhasebe standartlarına göre hazırlanarak kullanıcılara ulaştırılması önem taşımaktadır (Bağcı: 2002).

Konuya ilişkin olarak FASAC⁵ tarafından kendi üyeleri arasında yapılan bir ankette, finansal raporlamada değişime duyulan ihtiyaca ilişkin sorulara farklı görüşler ileri sürülmüş ve üyelerin bir kısmı şeffaflığın sağlanmasına yönelik devam eden projelerin tamamlanmasının yeterli olacağını belirtirken, bir kısmı ise kural bazlı standartlardan ilke bazlı standartlara geçilerek radikal değişimlerin yapılması gerekliliğini vurgulamışlardır (FASAC Survey: 2003).

Anglo-Sakson dünyasının geçmişi incelendiğinde, önceden belirlenmiş muhasebe standartlarına uyumun finansal bilgilerin doğruluğunu ve gerçekliğini garanti ettiği görüşünün yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Ancak, günümüzde yaşanan skandallar söz konusu kurallara gözü kapalı uyumun her zaman doğru ve gerçeğe uygun gösterim açısından yeterli olmadığını göstermektedir. Konuya ilişkin araştırmalar, kural bazlı standartların üç önemli eksikliğini bulunduğunu ortaya çıkarmıştır (SEC Report: 2003).

Şekil 3. Kural Bazlı Standartların Sakıncaları

İlke bazlı standartları belirleme yaklaşımı ise, yaşanan muhasebe skandallarının ışığında, yeni durumlara cevap verebilme açısından ideal yöntem olarak ön plana çıkmış bulunmaktadır (Üstündağ: 2003). İlke bazlı standartlar, muhasebe uygulamasının amacına hizmet etmekte ve uygulama alanındaki farklılıkları en aza indiren muhasebe ilkelerini veciz bir biçimde hüküm altına almaktadır. İlke bazlı muhasebe standartları, finansal işlemlerin giderek karmaşıklaştırdığı mali tabloları yatırımcılar için daha anlaşılabilir ve bilgilendirici kılması ve bilgiyi arz edenlerin muhasebe uygulamalarının kitabına uygun olup olmadığını üstünkörü incelemekten ziyade işlemin özüne odaklanmasını sağlayarak sorumluluk bilincini pekiştirmektedir (Pirgaip: 2003).

⁵ FASAC, FASB'nin 1973 yılında kurulması ile birlikte oluşturulmuştur. Finansal raporlama ve kamuyu aydınlatma konusunda söz sahibi CEO, CFO, bağımsız denetim şirketlerinin partnerleri, mesleki örgütlerin üst düzey yöneticileri ve akademisyenler arasında seçilmiş bulunan 33 üyesi bulunmaktadır. FASAC üyeleri ile FASB'nin öncelikleri üzerine her yıl yapılan anket, FASB'nin çalışmalarına yön veren değerli bakış açıları ve gözlemlerin paylaşılması açısından önem taşımaktadır.

II. BÖLÜM

TÜRK SERMAYE PİYASALARINDA BAĞIMSIZ DENETİM

90'lı yıllarda dünya piyasalarında boy gösteren mali kriz şeffaflığın, ekonomik dengesizliklerin oluşmasını önlediği ve uygun politikalar oluşturularak kriz riskinin sınırlandırılmasına yardımcı olduğu hususlarını ön plana çıkarmıştır. Mali piyasaların krize hassasiyeti, özellikle kurumsal yönetim sistemi ile piyasa disiplininin zayıflığı ve kamunun aydınlatılmasına ilişkin yasal altyapının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (BIS: 1997).

Bugün Türk sermaye piyasaları önemli gelişmeler göstererek yasal alt yapısıyla pek çok ülkenin sermaye piyasalarıyla boy ölçüşebilecek konuma gelmiş bulunmaktadır. Ancak, yüksek kamu borcuna bağlı makroekonomik belirsizlikler özel sektörün sermaye piyasasında yaratılan yaklaşık 153 Milyar \$'lık finansal kaynaktan sadece % 8.4 düzeyinde yararlanmasına neden olmaktadır (SPK: 2003). Mevcut durumda, hisse senetleri İMKB'de işlem gören 289 adet şirket bulunmakta olup aktif yerli ve yabancı yatırımcı sayısı ise 1.126.086'dır (TSPAKB: 2004). Gerek mevcut gerekse potansiyel yatırımcılar bu belirsizlik ortamında bilgiye her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Bağımsız denetim, Türk sermaye piyasasında yatırımcı kararlarına yön veren bir sinyal niteliğini taşımaktadır. Uluslararası alanda kabul görmüş denetim standartlarına dayanan kaliteli ve şeffaf bir kamuyu aydınlatma mekanizması borsaların gelişimi ve yatırımcıların korunması açısından ön koşul olarak görülmektedir (FEAS: 2002).

2.1. Mali Sistemde Bağımsız Denetimin Gelişimi

1934 yılında ABD'de yürürlüğe konulan Securities Exchange Act, halka açık şirketlerin bağımsız denetimden geçmiş mali tablolarını periyodik olarak borsaya ve SEC'ye iletmelerini zorunlu tutarak kamunun aydınlatılmasında bağımsız denetimin önemini hüküm altına almıştır. Mali piyasaların gelişimiyle birlikte bağımsız denetim olgusu, Türk mali sisteminde düzenleyici otoritelerin ilgi alanına dahil olmuştur.

2.1.1. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim

Sermaye piyasasında bağımsız denetim konusunda düzenleme yapma yetkisi 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun (SPKn) 16, 22/d ve 22/e maddeleri uyarınca Kurul'a verilmiş olup 13.12.1987 tarih ve 19663 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetim Hakkında Yönetmelik" ile Kurul tarafından ilk düzenleme yapılmıştır⁶. Ayrıca, 1987, 1988 yıllarında yürürlüğe giren Tebliğler ile de bağımsız denetime ilişkin temel ilke ve kurallar düzenlenmiştir.

Daha sonra, uluslararası gelişmelere paralel olarak yayımlanan Seri:X, No:16 sayılı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ" (Seri:X, No:16 sayılı Tebliğ)

⁶ Anılan Yönetmelik 04.04.1996 tarih ve 19/438 sayılı Kurulumuz kararı ile uygulanmamaktadır.

yürürlüğe girmiştir. Kurul'un bağımsız denetim faaliyetinde bulunmak amacıyla başvuruda bulunan şirketlerin kuruluş, çalışma ve raporlama standartlarını belirleyen söz konusu düzenlemesi kamunun aydınlatılmasında bağımsız denetimin uluslararası seviyede yürütülmesinde başrol oynamaktadır.

Anılan Tebliğ kapsamında sermaye piyasasında bağımsız denetim yapacak kişilerin 3568 Sayılı “Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu” (3568 sayılı Kanun) uyarınca SMMM/YMM ruhsatı veya yabancı ülkelerde bağımsız denetim yetkisi sağlayan belge almış olması gerekmektedir.

2.1.2. 3568 Sayılı Kanun Kapsamında Bağımsız Denetim

13.06.1989 tarih ve 20194 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3568 sayılı Kanun ile Türkiye’de ilk defa meslek unvanları, meslek odaları ve odalar birliği belirlenmiş olup muhasebe mesleği yasal zemine oturtulmuştur. Anılan Kanuna dayanılarak çıkarılan tebliğlerle de denetleme standartları, vergi denetimlerinde kullanılacak raporlama formatları, meslek mensubu olabilme şartları gibi hususlar statüye bağlanmıştır⁷.

Söz konusu Kanun ile TÜRMOB teşekkül ettirilmiş ve muhasebe mesleğini ifa etmek isteyenlerin TÜRMOB’dan yetki belgesi alması zorunluluğu getirilmiştir. 1994 yılında TÜRMOB nezdinde ulusal muhasebe ve denetim standartlarını oluşturmak üzere kurulan TMUDESK bünyesinde 19 adet muhasebe standartları, 1 adet denetim standartları komisyonu oluşturmuştur.

2.1.3. Bankacılık Sisteminde Bağımsız Denetim

Bankacılık sisteminde bağımsız denetime ilişkin ilk düzenleme 16.01.1987 tarih ve 19343 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığının Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Tebliği”dir. Daha sonra, “Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşlara İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik” 21.03.1997 tarih ve 22940 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış ve söz konusu Tebliğ yürürlükten kaldırılmıştır.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu çerçevesinde BDDK’nın oluşturulmasıyla birlikte, önceki düzenleme mülga olmuş, “Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik” ve “Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” yayımlanmıştır. “4389 Sayılı Bankalar Kanununun Geçici 4 Üncü Maddesi Uyarınca Yapılacak Özel Bağımsız Denetimin Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik” ise, 01.02.2002 tarih ve 24658 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2.1.4. Diğer Kuruluşların Bağımsız Denetimi

⁷ Mesleğin vergi denetimine yaklaşması Kanunda değişiklik yapılması ihtiyacını doğurmuş, finansal denetimin öne çıkarılabilmesi amacıyla 2/533 Esas Nolu “3568 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna sunulmuştur. Ancak teklif hükümsüz olmuştur.

Sigortacılık sektörünün bağımsız denetimi Devlet Bakanlığının “Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Bağımsız Dış Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmeliği” hükümleri çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. Ayrıca, Müsteşarlığın “Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliği”nde factoring şirketlerinin bağımsız denetimlerine ilişkin özel hükümler yer almaktadır⁸.

Enerji piyasasında faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin faaliyetlerinin ve mali tablolarının bağımsız denetimi ise EPDK'nın “Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmeliği” ve ilgili Tebliğler ile düzenlenmiş bulunmaktadır.

2.2. Sermaye Piyasası Kurulunun Bağımsız Denetime Yaklaşımı

Kurul, tasarrufların menkul kıymetlere yatırılarak halkın iktisadî kalkınmaya etkin ve yaygın bir şekilde katılmasını sağlamak ve sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin hak ve yararlarının korunmasını düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulmuştur.

Kurul kamunun aydınlatılmasının sağlanmasına ilişkin sorumluluğu kapsamında sermaye piyasasında mevcut sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Bu kapsamda, Kurul tarafından belirlenen bağımsız denetime ilişkin ilke ve esaslarının kamunun aydınlatılmasına ilişkin söz konusu düzenlemelerin bir parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anılan düzenlemeler uyarınca, bağımsız denetim kuruluşları, ortaklıkların ve sermaye piyasası kurumlarının kamuya açıklanacak mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğu ile bilgilerin doğruluğunun ve gerçeğe uygunluğunun, denetçileri vasıtasıyla denetim ilke ve kurallarına göre, defter, kayıt ve belgeler üzerinden incelenmesinden ve tespit edilen sonuçların rapora bağlanmasından sorumludur.

Kurulun sorumluluğu ise, kamu menfaatine, denetçilerin meslekî yeterliğe sahip olmasını, faaliyetlerinde bağımsızlığın, tarafsızlığın, bütünlüğün sağlanmasını ve hatalı uygulamalara karşı müeyyidelerle cezalandırılmasını hükme bağlayan bir düzenleme sistemi ile bu sisteme uygunluğun kontrolü amacıyla etkin bir gözetim ve denetim mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bu sorumluluk ışığında Kurul, bağımsız denetim faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşların başvurularını değerlendirip sonuçlandırmakta ve bağımsız denetim kuruluşları nezdinde kalite kontrol çalışmaları yürütmektedir.

Bağımsız denetçiler, Kurul tarafından sermaye piyasasında “olması gereken” yeni düzenlemelerin uygulayıcısı konumundaki işletmeleri yönlendirmekte, bu işletmelerin

⁸ Finansal kiralama şirketlerinin bağımsız denetimine ilişkin olarak mevcut düzenlemelerde herhangi bir hüküm yer almamaktadır.

uygulama sorunlarıyla birebir iştirigal ederek “olan” hakkında daha fazla bilgi elde etmektedir. Kurul, “olması gereken” ile “olan” arasındaki farkı en aza indiren standartların oluşturulması ve ilgililerin katkısının daha verimli hale getirilmesi amacıyla, düzenleme sürecinde, güven ilişkisi esasına dayalı işbirliği sağlanmasına önem vermektedir. Bazı ülkelerde, bu işbirliği gözetim otoritesi ile bağımsız denetçiler arasında düzenli aralıklarla yapılan toplantılara dayanmakta olup bu toplantılarda karşılıklı ilgi alanına giren konularda bilgi verilmekte ve incelenecek alanlar ile işin zamanlamasına özel önem tanınmaktadır. Ülkemizde ise, yeni bir düzenlemenin yürürlüğü öncesinde fikir alışverişleri yapılmakta veya sonrasında uygulama sorunlarının çözümü müzakere edilmektedir.

Diğer taraftan, Kurulun sermaye piyasasının istikrarına ilişkin nosyonu ile bağımsız denetçilerin “işletmenin sürekliliği” ve “sosyal sorumluluk” nosyonunun birbirini tamamladığı ileri sürülebilir. Denetçilerin, işletmelerin mali yapılarında oluşan zafiyetler ile yönetimin hatalı ve hileli uygulamaları hakkında görüş bildirerek üstlendikleri “erken uyarı” işlevi, Kurulun gerekli tedbirleri zamanında alabilmesine imkan tanımaktadır.

Bu çerçevede, işletmelerin mali durumları, organizasyonları ve faaliyetleri ile yakından ilgili bir mali tablo kullanıcısı olan Kurul, bağımsız denetimi en önemli kamuyu aydınlatma araçlarından biri olarak görmektedir.

2.3. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Düzenlemeleri

2.3.1. Sermaye Piyasası Kanununun İlgili Hükümleri

SPKn’un 16’ncı maddesinde; Kanuna tabi belirli şirketlerin, kamuya açıklanacak mali tablo ve raporlarını genel kabul görmüş muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uymak suretiyle düzenlemekle yükümlü oldukları hükmü yer almaktadır. Aynı madde uyarınca, söz konusu mali tabloların bağımsız denetimden geçirilmesi zorunlu olup bağımsız denetim kuruluşları, raporlarındaki yanlışlıklardan doğabilecek zararlardan hukuken sorumludur.

Diğer taraftan, SPKn’nun 22/(d) maddesi ile Kurulumuz, sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetine ilişkin esasları belirlemeye; 22/(e) maddesi ile de kamunun zamanında, yeterli ve doğru olarak aydınlatılmasını sağlamak amacıyla, genel ve özel nitelikte kararlar almaya ve her türlü mali tablo ve raporlar ile bunların bağımsız denetimlerine ilişkin tebliğler yayımlamaya yetkili kılınmıştır.

2.3.2. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetime İlişkin Tebliğler

Seri:X, No:16 sayılı Tebliğ hükümleri “Genel Standartlar” (Md. 3-18) , “Çalışma Alanı Standartları” (Md. 19-35) ve “Raporlama Standartları” (Md. 36-42) olmak üzere üç kısımda değerlendirilebilmektedir. Tebliğ’de tanımlanan bağımsızlık kavramı uyarınca, denetçilerin çalışmaları sırasında ortaya çıkabilecek çıkar çatışmalarından uzak durma, dürüstlük ve tarafsızlıklarını etkileyebilecek müdahalelere olanak tanımama ve denetim

sonucunda ulaştıkları görüşlerini başkalarının doğrudan veya dolaylı çıkarlarını düşünmeksizin raporlarında açıklama yükümlülükleri bulunmaktadır.

Diğer taraftan, Seri: X, No:7 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik Hükümlerine Göre Özel Denetlemeye Tabi Ortaklıkların Belirlenmesi Hakkında Tebliğ” ve Seri:X, No:12 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Dış Denetleme Hakkında Yönetmelik Hükümlerine Göre Sürekli ve Sınırlı Denetlemeye Tabi Ortaklık ve Kuruluşların Belirlenmesi Hakkında Tebliğ” ile özel, sürekli ve sınırlı denetime tabi ortaklıklar belirlenmektedir.

2.4. Mali Sistemde Düzenleme Erozyonunun Sermaye Piyasasına Etkileri

Finansal piyasaların etkin işleyişinin temelinde yatırımcının piyasaya duyduğu güven yatmakta olup bu güven, yatırımcının tasarruflarını değerlendirme aşamasında elde edeceği finansal bilginin kalite seviyesi ile doğru orantılıdır. Düzenleyici otoriteler de, kaliteli kamuyu aydınlatma yoluyla yatırımcının korunması, piyasaların dürüstlüğü, etkinliği ve şeffaflığının sağlanması ve riskin azaltılmasını amaçlamaktadır (IOSCO Teknik Komitesi: 2002,1). Ancak, finansal piyasalarda yaşanan hızlı gelişmeler, otoriteler arasında düzenleme erozyonuna ve uygulama farklılıklarına yol açmaktadır.

Düzenleme erozyonunun yaşandığı piyasalarda; otoriteler arasında çelişen düzenleme ilkelerine, risklerin belirlenmesinde tutarsızlıklara ve işbirliği eksikliğine rastlanmaktadır. Ülkemizde de muhasebede olduğu gibi bağımsız denetim alanında farklı otoritelerin düzenlemelerinin geçerli olduğu bir yapının oluştuğu görülmektedir.

Bağımsız denetim, işletmenin mali durumu ve performansının yönetim tarafından gerçeğe uygun bir şekilde sunulduğunu tasdik ettiğinden finansal bilginin güvenilirliğinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, düzenlemeler arasında bütünlüğün sağlanamaması finansal bilginin güvenilirliğine doğrudan etkide bulunmaktadır.

Ülkemizde düzenleyici otoriteler kendi düzenlemelerine tâbi bağımsız denetim kuruluşlarını yayımladıkları listelerle ilan etmekte olup mevcut durumda Kurul listesinde (81), BDDK listesinde (42), Hazine Müsteşarlığı listesinde⁹ faktoring kuruluşları için (102) ve sigorta şirketleri için (57), EPDK listesinde de (46) adet bağımsız denetim kuruluşu kayıtlı bulunmaktadır. Dünya uygulamalarına bakıldığında ise ABD’de (840), İtalya, Tayland ve Uruguay’da (21), Portekiz’de (50), İsviçre ve Malta’da (9) adet kuruluşun faaliyet gösterdiği ve bu kuruluşların tek bir bağımsız denetim standardı setine tâbi oldukları görülmektedir.

Türk sermaye piyasasında denetim kuruluşlarının sayısının çoğalması denetim kalitesinin artırılmasını teminen standart geliştirilmesine olan ihtiyacı doruğa

⁹ Finansal kiralama şirketlerinin bağımsız denetimini üstlenen kuruluşlar için halihazırda bir liste bulunmamaktadır. Sigorta şirketlerinin denetimini üstlenecek olan kuruluşların listesi ise güncellenme aşamasındadır.

çıkarmaktadır. Ancak, farklı otoriteler tarafından aynı alanda farklı düzenlemeler yapılması kamuyu aydınlatma sisteminin genelinde sorunlar doğurabilmektedir.

Kurul'un bağımsız denetime ilişkin düzenlemeleri ile EPDK ve Hazine Müsteşarlığının düzenlemeleri arasında Kurul düzenlemelerine yapılan referanslar bulunmaktadır. Buna göre, söz konusu otoritelere tâbi şirketlerin mali tablolarının denetimini üstlenecek bağımsız denetim kuruluşlarının Kurul düzenlemeleri uyarınca yetki almış olmaları gerekmektedir. BDDK düzenlemelerinde de, ortak ve denetçilerin SPKn'na tabi şirketlerde bağımsız denetim yapma yetkisi iptal edilmiş olan kuruluşlarda sorumluluklarının tespit edilmemiş olmaları zorunlu tutulmaktadır¹⁰. Söz konusu otoritelerin bağımsız denetimle ilgili mevcut düzenlemeleri birbiriyle kıyaslandığında, denetim ilkeleri düzeyinde önemli farklılıklara rastlanmamakla¹¹ birlikte, ilkelerin uygulanmasında zaman içinde farklılaşma yaşanması riski bulunmaktadır.

Diğer taraftan, sermaye piyasasında halka açık bankalar ile enerji, faktoring, finansal kiralama ve sigorta şirketlerinin faaliyet gösterdiği de dikkate alındığında, ilgili düzenlemelerin sermaye piyasalarını etkileyen yönlerinin de bulunduğu bir gerçektir.

Konuya ilişkin olarak, SPKn'nun 50/(a) maddesine göre, bankaların ve sigorta şirketlerinin kuruluş, denetim, gözetim, muhasebe, mali tablo ve rapor standartları konularında kendi özel kanunlarındaki hükümlere tabi olacakları; yalnız kendi menkul kıymetlerini halka arz eden bankalar ile sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunan bankaların bunlarla sınırlı olarak SPKn hükümlerine tabi olacakları düzenlenmiştir. Buna göre, Kurulumuz Listesinde yer alan kuruluşların banka ve sigorta şirketleriyle ilgili denetim çalışmalarının kalite kontrolü konusunda Kurulumuzun yetki ve sorumluluğu bulunmamaktadır. Faktoring, finansal kiralama ve enerji şirketleri ise yalnızca, ihraççı veya halka açık anonim ortaklık vasfıyla sermaye piyasasından fon temin etmek istemeleri halinde, Kurulumuzun bağımsız denetimle ilgili düzenlemelerine tâbi olmaktadır.

Bu çerçevede, farklı düzenlemelerin kamuya açıklanacak bilgi kalitesinde bir azalma meydana getirmesi halinde, meydana gelecek olumsuzluklar, yatırımcı kararlarını etkileyebilecek, dolayısıyla, bu otoritelerin kamuya açıklanacak bilginin kalitesi hakkında yapacağı düzenlemelerin etkisi en fazla sermaye piyasalarında hissedilecektir.

¹⁰ Benzer bir düzenleme Kurulumuzun Seri:X, No:21 sayılı Tebliği ile yapılmış, böylece özellikle başka bir otorite tarafından yetkisi alınan bağımsız denetim kuruluşlarının sermaye piyasasında da faaliyet göstermemesi yönünde mevzuat bütünlüğü sağlanmıştır.

¹¹ Müsteşarlığın konuyla ilgili düzenlemelerinde denetim ilkelerine ilişkin hükümler yer almamakta, bunun yerine Kurul ve 3568 sayılı Kanuna referans yapılmaktadır.

III.BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİM ALANINDA ULUSLARARASI GELİŞMELER

Piyasada işletmeler ile ortaklar, kredi verenler, düzenleyici otoriteler, çalışanlar ve müşteriler vb. taraflar arasındaki işlemler, sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde belirsizliklere yol açan asimetrik bilgi nedeniyle genellikle maliyetli olmaktadır. Asimetrik bilgi, işletme yönetimine, muhasebe kayıtlarını söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilme olasılığını yüksek gösterecek şekilde ayarlama fırsatını tanımaktadır. Muhasebe kayıtlarına esas teşkil eden veriler, işletme yönetiminin kontrolünde daha düşük bir maliyetle hazırlanmakta ve yalnızca taraflara bilgi vermek amacıyla değil idarî amaçlarla da kullanılmaktadır. Dolayısıyla, işletme yönetimi bilgiyi kendi amaçları doğrultusunda kontrol ederek, dış kontrolden doğabilecek riski azaltmakta, ancak ilgili taraflara açıklanan bilginin değeri düşmektedir. Bu noktada bağımsız denetim, ilgili taraflar nezdinde muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini artırarak işlem maliyetini azaltan niteliğiyle öne çıkmaktadır¹² (Arruñada: 2000).

Diğer taraftan bağımsız denetim yalnızca, kamuyu aydınlatma kapsamında finansal bilginin denetimi işlevini yerine getirmemektedir. Günümüzde, işletmeler denetçilerden vergi, yönetsel danışmanlık gibi konularda da yardımcı hizmet beklemektedir.

1950'li yılların başında, bağımsız denetim kuruluşları, müşterilerine verdikleri denetim hizmetlerinde bilgisayar teknolojisinden faydalanmaya başlamıştır. Teknolojinin sağladığı hız, denetçilerin işletmelere, muhasebesel hizmetlerin yanında, faaliyet ve yönetimlerinde etkinliğin artırılmasına yönelik danışmanlık hizmetleri de sunabilmesinin önünü açmıştır.

1960'lı yıllarda, işlemlerin karmaşıklaşması ve uluslararası niteliğe bürünmesi sonucunda, işletmelerin vergi kanunlarına hakimiyeti zorlaşmış, bağımsız denetim kuruluşlarının hizmet portföyüne vergisel denetim de dahil olmuştur. Söz konusu dönemde büyük denetim firmalarının tümü bünyelerinde vergi birimlerini oluşturmuştur.

1970'lerde ise, büyük denetim kuruluşları denetim, muhasebe, vergi ve danışmanlık hizmetlerini bir arada verebilen, günümüzdekine eşdeğer bir örgüt yapısına kavuşmuştur. Özellikle danışmanlık birimleri hızla gelişmiş ve 1977 yılında danışmanlık hizmetlerinden elde edilen gelir ortalama faaliyet gelirinin %12'sine yaklaşmıştır (O'Connor: 2002).

1990'lı yılların sonuna gelindiğinde en büyük 5 denetim kuruluşunun danışmanlık gelirlerinin yıllık büyüme hızı denetim gelirlerinin yıllık büyüme hızını aşmış ve danışmanlık gelirleri bağımsız denetim gelirlerine yaklaşmıştır. 21. yüzyıla girerken bu şirketlerin sundukları danışmanlık hizmetlerinin kapsamı; kurumsal finansman, risk

¹² Literatürde temsilcilik sorunu (agency problem) olarak tanımlanan bu durum ampirik çalışmalara da konu edilmiş ve temsilcilik maliyetlerinin seviyesi ile kaliteli denetime olan talep arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu doğrulanmıştır (Chow:1982; Francis ve Wilson: 1988; Defond: 1992; Carpenter ve Strawser: 1971; Firt ve Smith:1992).

yönetimi, aktüerya, birleşme ve devralma analizleri, varlık yönetim teknikleri ve hukuk danışmanlığını da içerecek şekilde genişlemiştir.

Tablo 2. En Büyük 5 Denetim Kuruluşunun Hizmet Gelirleri (1999-2000)

Hizmet Türü	Gelir		Artış
	2000	1999	
Bağımsız Denetim			
PwC	\$8.4B	\$7.6B	10.9%
KPMG	\$5.5B	N/A	8.0%
E&Y	N/A	N/A	10.5%
AA	\$3.8B	\$3.3B	13.0%
D&T	N/A	N/A	N/A
Danışmanlık			
PwC	\$9.0B	\$7.7B	16.0%
KPMG	\$5.0B	N/A	14.0%
E&Y	N/A	N/A	N/A
AA	\$2.0B	\$1.7B	17.0%
D&T	N/A	N/A	N/A

Kaynak: SPK

Bağımsız denetim kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin söz konusu önlenemez gelişimi bir taraftan bağımsız denetim kuruluşlarının mali piyasalardaki önemini artırmış, diğer taraftan ise son dönemde yaşanan muhasebe usulsüzlüklerine zemin hazırlamıştır (Özşahin ve Yurdakul: 2003). Bu çerçevede, uluslararası arenada denetimde etik ve bağımsızlık ilkeleri ile yeni denetim standartlarının oluşturulması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

3.1. Etik ve Bağımsızlık İlkeleri

Bir mesleğe ilişkin etik ilkeler belli bir zamanda toplumun yasal, ekonomik, politik ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, değerler değiştikçe bu ilkeler de zaman içinde değişikliğe uğramaktadır. Muhasebe mesleği açısından etik, muhasebe bilgilerinin üretimi ve üretilen muhasebe bilgilerine dayalı olarak raporlanan mali tabloların denetimi aşamalarında karşımıza çıkmaktadır (Sanlı: 2003).

Konuya ilişkin olarak Enron olayı tüm dikkatlerin bağımsız denetim düzenlemeleri ve bağımsız denetimin güvenilirliği üzerine çevrilmesine neden olmuştur. Ancak, daha önce de, Waste Management Inc. kârını 5 yıl boyunca toplam 1.43 milyar \$ yüksek göstermiş ve bağımsız denetçi Arthur Andersen LLP (AA) sorumlu bulunarak 227 milyon \$'lık para cezasına çarptırılmıştır. AA'nın ismi Sunbeam Corporation'un denetiminde de hileli raporlamaya karışmış, söz konusu kuruluş 2001 Nisan ayında bu defa 110 milyon \$ ceza ödemiştir. Dünyanın önde gelen iletişim şirketlerinden WorldCom Inc.'nin kârınının 9 milyar \$ yüksek gösterilmiş olduğunun anlaşılması üzerine AA'nın itibarı tamamen yok olmuş ve kuruluş faaliyetlerine son vermiştir (Tanlu ve başkaları: 2003). Yapılan bir çalışmada, muhasebe usulsüzlüğüne rastlanan 33 şirketten yalnızca 2 tanesinin

mali tabloları hakkında ilgili bağımsız denetim kuruluşu tarafından şartlı görüş verildiği; AA'nın ise bu şirketlerden 11'ini denetleyip tümüne olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir (Weiss Ratings Inc.: 2002). Söz konusu olaylarda, bağımsız denetçinin müşteri şirketin finansal raporlarını bağımsız bir şekilde denetlemede başarısız olduğu düşüncesi hakim olmuştur.

Yatırımcılar, şirketin finansal durumunu gerçeğe uygun ve doğru olarak gösterdiğini düşünmesi nedeniyle, denetimden geçen mali tablolara güvenmekte ve denetçinin görevini bağımsız ve tarafsız bir şekilde ifa ettiğini varsaymaktadır. Bu nedenle, bağımsız denetim raporlarının olumlu olması genellikle toplumda ilgili şirketin her yönden iyi olduğu ve yakın gelecekte şirketi herhangi bir tehlikenin beklemediği yönünde bir izlenim uyandırmaktadır. Ancak, muhasebe skandalları denetçinin bağımsızlığına olan güveni sarsmış ve bağımsızlık hususu ulusal ve uluslararası düzenlemelerin en önemli konusu haline gelmiştir.

3.1.1. Düzenlemelerde İlke Bazlı Yaklaşım

IOSCO ilkelerine göre bağımsızlık zımnî ve zahirî olmak durumundadır (IOSCO Teknik Komitesi: 2002, 2). Zımnî bağımsızlık hâli zihnin bağımsızlığını ifade etmekte olup denetçinin, muhakemelerini zedeleyen etkenlerden ârî olarak uzman görüşünü oluşturabilmesi, dürüst davranabilmesi ve profesyonel şüphecilik¹³ anlayışıyla işini yapabilmesine imkan sağlamaktadır. Görünüşte bağımsızlığı ifade eden zahirî bağımsızlık hâlinde ise, denetçi, çıkar çatışmalarına sebebiyet verecek veya dürüstlük ve tarafsızlığını etkileyebilecek her türlü müdahaleden uzak durmak zorundadır (Pendergast: 2001).

Her iki bağımsızlık şekli de aynı derecede önemli olmakla birlikte, kamu yararına hizmet veren düzenleyici otorite, somut olgulara¹⁴ dayanması nedeniyle, yalnızca zahirî bağımsızlığın seviyesini ölçüp gerekli tedbirleri alabilmektedir. Ancak, günümüzün hızla değişen koşulları altında, denetçinin bağımsızlığını ve etik anlayışını zedeleyebilecek tüm somut durumları kurala bağlamak uygun bir yöntem olarak görülmemektedir. Gerçekten de kural bazlı bir yaklaşım, bağımsızlığı zedeleyebilecek nitelikte olan bazı özel durumların, kurala bağlanmamış olmaları nedeniyle, dikkate alınmamasına sebep olabilecektir. Bu nedenle, genel kabul gören görüş, denetçilerin bağımsızlığının pekiştirilmesine ilişkin düzenlemelerin ilke bazlı yaklaşım esas alınarak hazırlanması yönündedir. Bağımsızlık standartlarının kavramsal bir çerçevede ilkeler halinde belirlenmesinin, zımnî bağımsızlık halinin de düzenleyici otoritenin gözetimine dahil olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

¹³ Profesyonel şüphecilik, denetçinin, elde ettiği kanıtların geçerliliğini sorgulayıcı bir anlayışla değerlendirmesi ve ilgili tarafların ifadeleriyle veya bunlar tarafından sunulan bilgi ve belgelerle çelişen denetim kanıtlarına karşı tetikte olmasını ifade etmektedir.

¹⁴ Denetim ve danışmanlık hizmetlerinin aynı dönemde verilmesi, müşteriler veya iştirakleri ile olağan ekonomik ilişkiler dışında borç-alacak ilişkisine girilmiş olması vb.

İlke bazlı yaklaşım, kamu yararına hizmet etmede ayrıntılı kurallardan daha tatminkâr olan bir etik ilkeler setinin üretilmesi amacıyla Avrupa’da ortaya çıkmıştır (FEE: 2002 ve 1998). Bu yaklaşım, kural bazlı yaklaşımdan farklı olarak, her duruma özgü ve işin ruhuna odaklı uygulamalar bütününe içermekte olup pratikte karşılaşılabilecek sonsuz türdeki olaylara müdahale alanı yaratabilmekte, iş dünyasındaki değişimlere hızla ayak uydurabilmekte ve düzenlemelerin dolanılmasının önüne geçebilmektedir (FEE Paper: 2003,1).

Mevcut durumda ilke bazlı yaklaşım, meslek örgütleri ve düzenleyici otoriteler nezdinde bağımsızlık standartlarının oluşturulması hususunda en uygun ve kapsamlı yaklaşım olarak görülmektedir. IOSCO, ilke bazlı yaklaşımın, IFAC Etik İlkeler Seti¹⁵ çerçevesinde bağımsızlığı tehdit eden unsurlar ve bunlara karşı alınabilecek önlemlerin belirlenmesi şeklinde ele alınmasının faydalarını önemle vurgulamaktadır (IOSCO Teknik Komitesi: 2002, 2).

3.1.2. Bağımsızlığı Tehdit Eden Unsurlar ve Bağımsızlığın Korunması

Denetçiler, ortaya çıkabilecek çıkar çatışmaları ile dürüstlük ve tarafsızlıklarını etkileyebilecek her türlü müdahaleden uzak kalmak zorundadır. Ancak, müşterinin kendi etik değerlerine bağımlılığı ile denetçinin söz konusu yükümlülüğünün çatıştığı durumlarda bağımsızlık zedelenebilmektedir. Bağımsızlığı tehdit eden pek çok unsur olmakla birlikte, bunları 5 ana grup altında toplamak mümkündür (IOSCO Teknik Komitesi: 2002, 2).

1. Çıkarıcılık Tehdidi: Bağımsız denetim kuruluşu veya denetçi ile müşteri şirket arasında etik olmayan çıkar ilişkisi oluşması hâlinde bağımsızlık zedelenebilmektedir.

2. Otodenetim Tehdidi: Mevcut denetimin sonuçlandırılması amacıyla daha önceki bir başka sözleşme kapsamındaki iş çerçevesinde ulaşılan tespit ve değerlendirmelerin yeniden ele alınması veya denetçinin daha önceden müşteri şirkette denetime etki edebilecek bir görevde bulunmuş olması hâllerinde bağımsızlık tehdit altındadır.

3. Taraftarlık Tehdidi: Denetim kuruluşunun veya denetçinin bir müşteri şirketin konumunu veya görüşlerini lehte veya aleyhte savunması tarafsızlığa zarar vermektedir.

4. Samimiyet Tehdidi: Müşteri şirket veya yöneticileri, müdürleri ve çalışanlarıyla yakın ilişkiler kurulması nedeniyle bunların elde edeceği menfaatlere de sıcak bakılması bağımsızlığı ciddi şekilde zayıflatabilecektir.

5. Yıldırıcılık Tehdidi: Denetçinin, müşteri şirketin yöneticileri veya çalışanları tarafından zımnî veya açık bir şekilde tehdit edilmesi sonucunda tarafsızca ve profesyonel

¹⁵ IFAC Etik İlkeler Seti hakkında bilgiye çalışma ekleri arasında yer verilmektedir (Ek/4).

şüphesizlikle hareket etmesinin engellenmesi, denetimin bağımsız bir şekilde yürütülmesinden cayılmasına sebebiyet verebilmektedir.

Diğer taraftan, ilke bazlı yaklaşımın finansal raporlama sürecinde denetçinin bağımsızlığını, dürüstlüğünü ve tarafsızlığını korumadaki başarısı, alınan önlemlerin etkinliğine bağlı bulunmaktadır. Bu nedenle, bağımsızlığı tehdit eden unsurlarla mücadele edilebilmesi için düzenleyici otoriteler, denetlenen şirket ve denetim kuruluşu tarafından etkin korunma yöntemlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Son dönemde söz konusu ilgi grupları tarafından konuya ilişkin genel ve özel önlemler geliştirilmiştir¹⁶ (FEE Paper: 2003,1). Ayrıca, AB'nin konuya ilişkin Tavsiye Kararı²⁴, IFAC Etik İlkeler Seti ve diğer etik ilkelerde de bağımsızlığın korunmasına yönelik özel önlemlere yer verilmekte, ancak bunlarla kapsamlı bir listenin belirlenmesi amaçlanmamaktadır. Zira, günümüz şartlarında, bağımsızlığı tehdit eden yeni işlem ve olayların ortaya çıkması, bunlara karşı yeni önlemlerin alınmasını gerektirecektir. Etik ve bağımsızlıkta ilke bazlı yaklaşımın benimsenmesi bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

3.2. Bağımsız Denetim Standartlarının Harmonizasyonu

Uluslararası yatırımcılar çeşitli ülkelerde portföy risk ve getirilerini değerlendirmenin yollarını aramakta, dünyada cereyan eden yoğun sermaye hareketleri kapsamında en önemli değer olarak gördükleri finansal bilgiyi daha fazla talep etmektedir. Bu kapsamda, ülkeler muhasebe ve denetim standartlarını mali tablo ve raporlardaki şeffaflık seviyesini artırmak amacıyla sürekli geliştirmektedir. Ancak, farklı standartlara göre hazırlanan “daha fazla bilgi”, karşılaştırılabilir olmaması nedeniyle, bilgi ihtiyacını karşılayamamakta, bilginin ortak bir dilde sunulması gereği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, muhasebe ve denetim standartlarında harmonizasyon günümüzde mali tablo ve raporların tam kavranabilmesini, uygunluğunu ve karşılaştırılabilirliğini temin edebilecek tek çözüm olarak görülmektedir (Andersen: 1997).

Harmonizasyon, standartlar arasındaki mevcut ve ileride oluşabilecek farklılıkların önüne geçilmesini teminen standart koyucuların işbirliğini içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Keenan ve Rennie: 2002). Buna göre, muhasebe ve denetim standartlarının harmonizasyonu ile tüm ülkelerde kamuya finansal bilgi arz eden tarafların aynı standart setini uygulamaları ve ülkeye özgü farklılıkların giderilmesi beklenmektedir.

Uluslararası arenada IASB'nin ilke bazlı standart oluşturma yaklaşımına olan destek gittikçe büyümekte, IASB tarafından üretilen ve son 30 yılda finansal raporlama alanında yaşanan en büyük değişim UFRS'nin, global muhasebe standartlarına temel

¹⁶ Söz konusu genel ve özel önlemlere ekte yer verilmektedir (Ek/5).

oluşturmada uluslararası kurum ve kuruluşlar nezdinde kabul gördüğü gözlemlenmektedir (IFAC Task Force Report: 2003).

Muhasebe standartlarında yaşanan söz konusu gelişmeler, bağımsız denetimin etkinliğinin sorgulanmaya başladığı mevcut ortamda, denetim standartlarının da uluslararası kavramsal birlik süzgecinden geçirilmesine olan gerekliliği tetiklemiştir. Ulusal ve uluslararası standart koyucuların yıllık toplantılarında, denetim standartlarında harmonizasyonun; mali tablo kullanıcılarının denetçilerden bekledikleri ile denetçilerin gerçekte bunlara sağladıkları arasındaki beklenti boşluğunun ortadan kaldırılması (McEnroe ve Stanley: 2001) ve yatırımların, tek bir standarda göre hazırlanmış denetim raporlarından faydalanılarak, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelere de güven içinde yönlendirilmesi açısından önem taşıdığını; bunun için de, sistemli bir işbirliğinin kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, uluslararası muhasebe meslek örgütlerinin global denetim standartlarının oluşturulmasındaki aktif katılımları harmonizasyon çalışmalarına olan inancı artırmaktadır. Özellikle, IFAC bünyesinde Uluslararası Denetim Standartlarını (UDS) oluşturmakla görevli bağımsız bir standart koyucu organ olan IAASB ve çokuluslu şirketlerin denetimlerini gerçekleştiren bağımsız denetim kuruluşlarının meydana getirdiği FOF ile bu forumun yürütme organı olan TAC'nin kurulması harmonizasyona olan desteği körüklemektedir. IOSCO da mevcut durumda uluslararası sermaye piyasalarında uygulanabilirlik açısından UDS'yi gözden geçirmektedir¹⁷.

Diğer taraftan, EC'nin 2005 yılı itibariyle AB üyesi ülkelerin ulusal denetim standartlarının UDS ile uyumlu hale getirilmesi yönünde bir yasa teklifi sunması ve ABD'den de söz konusu standartlara destek gelmesi harmonizasyon konusunda önemli bir aşama kaydedildiğinin bir göstergesi olmaktadır.

3.2.1. Uluslararası Denetim Standartları

Uluslararası denetim standartları setinin oluşturulmasına yönelik altyapı çalışmaları 1969 yılında AISG tarafından hazırlanan Kanada, İngiltere ve ABD standartlarının kıyaslandığı çeşitli raporlarla başlamıştır. 1973 yılında uluslararası muhasebe standartlarının geliştirilmesi amacıyla kurulan IASC de, finansal raporlamanın diğer ayağı olan denetim standartlarına uluslararası bir seviye kazandırılmasında teşvik edici rol oynamıştır.

1970'lerin sonunda IFAC bünyesinde uluslararası denetim standardı oluşturmakla yetkili IAPC kurulmuş ve ilk UDS 1991, ilk UDS seti ise 1994 yılında yayımlanmıştır. Söz

¹⁷ Bağımsız denetim standartlarının harmonizasyonuna destek veren uluslararası kurum ve kuruluşlar hakkında bilgiye Rapor ekleri arasında yer verilmektedir (Ek/6).

konusu standartlar düzenleyici otoriteler, standart koyucular, denetçiler ve çokuluslu şirketler tarafından destek görmüş; 1999 yılında G7 ülkeleri tarafından global mali mimarîyi güçlendirmek amacıyla oluşturulan FSF UDS'yi, mali piyasalarda benimsenmesinde fayda görülen en iyi 12 standarttan biri olarak göstermiştir (IFAC Task Force Report: 2003).

Tablo 3. Kaliteli Finansal Sistem İçin En İyi 12 Standart

Standart	Yetkili Otorite
Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları	IASB
Uluslar arası Denetim Standartları	IFAC
Kurumsal Yönetim İlkeleri	OECD
Etkin Bankacılık Gözetimi İçin Temel Prensipler	BCBS
Menkul Kıymet Düzenlemelerinde Amaç ve İlkeler	IOSCO
Sigortacılıkta Temel İlkeler	IAIS
Borcun Geri Ödenmemesi Hususuna İlişkin İlkeler	Dünya Bankası
Para ve Maliye Politikalarında Şeffaflık	IMF
Bütçede Şeffaflık	IMF
Kara Para Mevzuatı	IMF
Veri Dağıtımı	IMF
Menkul Kıymet Ödeme Sistemleri	CPSS

Kaynak: FSF (www.fsforum.org)

UDS ilke bazlı standartlar olup, bağımsız denetim dahil, tüm güvence sözleşmelerinin temelini oluşturan “makul güvence” kavramı üzerine inşa edilmektedir (FEE Paper: 2003,2). Bu yaklaşım, denetçilerin uymakla mükellef olduğu UDS'nin, güvence sözleşmeleri ve diğer sözleşmeler dikkate alınarak geliştirilmesi gerekliliğini gündeme taşımış, 2002 yılının ortalarında IAPC'nin unvanı tüm güvence standartlarını kapsayacak şekilde IAASB olarak değiştirilmiştir. Buna göre, IAASB, mali tabloların sınırlı incelenmesi hakkındaki sözleşmeler (ISRE) ile finansal bilgilerin derlenmesiyle sınırlı hizmetlere ve önceden mutabık kalınmış prosedürleri içeren sözleşmelere (ISRS) ilişkin standartları da belirlemektedir¹⁸.

Makul güvence kavramı, denetçinin mali tablolarda önemli hataların bulunmadığı kanaatine ulaşması için kendisine gereken denetim kanıtının seviyesini ifade etmektedir. Makul güvence, incelemeye konu edilen her bir alan için aranmakta olup bu alanlara ilişkin denetçi görüşü olumlu formda sunulmaktadır. Ancak, denetçinin yönetimden kaynaklanan hata veya hilelerin tümünü ortaya çıkarması beklenemeyeceğinden (Groom: 2002), makul güvence mutlak güvence anlamına gelmemektedir. Zira, testlerin kullanılması, iç kontrol sistemlerinden kaynaklanan sınırlamaların bulunması, elde edilen denetim kanıtlarının birçoğunun kesin sonuca götürmekten ziyade ikna edici olması ve muhakemeye dayalı denetim kanıtlarından sonuç üretilmesi riskin sınırlanmasını imkansız kılmaktadır (IFAC Handbook: 2004).

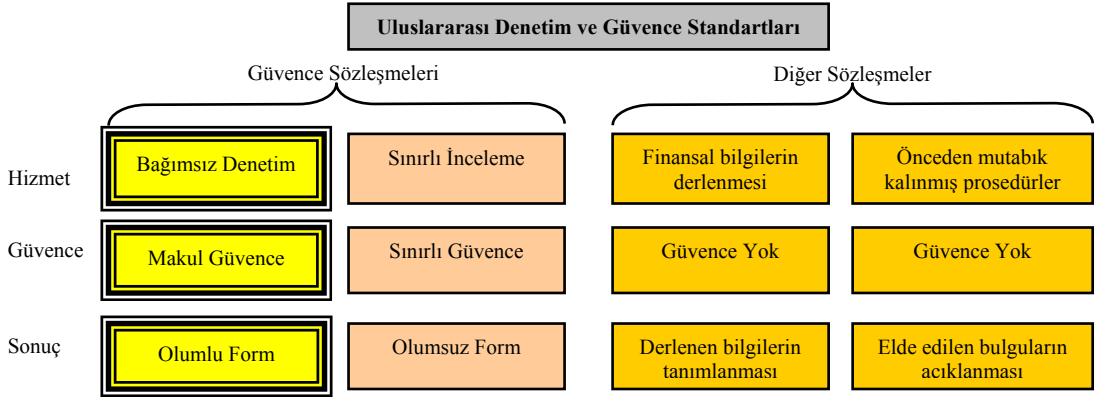
Diğer taraftan ISRE'de sınırlı güvence yeterli görülmektedir. Her ne kadar güvence sözleşmelerinde inceleme konusu alanın daha iyi anlaşılabilmesi için kanıt toplanmasına

¹⁸ Review engagements, Compilation agreements, Agreed-upon procedures engagements.

yönelik gerekli teknikler kullanılsa da, bu kanıtların toplanmasına atfedilen zaman ve kullanılan tekniklerin kapsamı sınırlı güvence sözleşmelerinde daha dar tutulmakta ve ulaşılan görüş olumsuz formda sunulmaktadır. Bu nedenle, sınırlı güvencenin sözleşme şartları kapsamında kabul edilebilir bir seviyeye indirdiği risk, bir makul güvence sözleşmesi çerçevesinde indirilen riskten daha yüksektir¹⁹.

Güvence sözleşmeleri kapsamında telakki edilmeyen diğer sözleşmeler ise ISRS kapsamında değerlendirilmektedir.

Şekil 4. Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Genel Çerçeve

UDS uyarınca denetçiler işlerini bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, özen ve titizlik, gizlilik, basiretlilik ve meslekî yeterlilik ilkelerine (IFAC Code of Ethics: 2001)²⁰ uygun olarak yürütmek kaydıyla görüş oluşturmak; işletme yönetimi ise, mali tablolara ilişkin gerekli bilgi ve belgeleri hazırlayıp denetçilere sunmakla yükümlüdür.

35 adet standardı kapsayan UDS, farklı ülkelerin ulusal denetim standartlarının IAASB bünyesinde harmanlanması ve söz konusu standartların farklılaşan noktalarının artırılması sonucunda türetilen standartlar olması sebebiyle, genel kabul görmüş denetim standartlarını en iyi şekilde temsil etmektedir. Ancak, uluslararası nitelikteki pek çok düzenleme gibi söz konusu standartların da kanunî bağlayıcılıklarının olmaması (Kerwer: 2003) ve bu durumun IFAC'ın konumunu zayıflatması (Thirkell-White: 2003) eleştirisi konusu yapılmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, ulusal otoritelerin düzenlemeleri katı hukukun bir parçası olup kanunî bağlayıcılığı bulunmakta; uluslararası otoritelerin düzenlemeleri ise ulusal düzeyde hukuk sistemine adapte edilmedikçe esnek hukuk olarak kalmaktadır. Bu nedenle, uluslararası standartların ulusal seviyede uygulanmasının şart koşulması kolay bir süreç olmamaktadır.

¹⁹ Örneğin, makul güvence sonucunda ulaşılan denetçi görüşü, atfedilen zaman ve denetim tekniklerinin kapsamı dikkate alındığında, gerekli tüm denetim kanıtının toplanmış olması nedeniyle, "Düşüncemize göre işletme her açıdan etkin bir iç kontrol sistemine sahiptir." şeklinde olumlu formda sunulur. Sınırlı güvence sonucunda ise, yeterli görülen tutarda kanıt toplanmış olması nedeniyle, "Yapılan çalışmalar kapsamında işletmenin iç kontrol sisteminin etkin olmadığına dair herhangi bir husus dikkatimizi çekmemiştir." şeklinde olumsuz formda sunulur.

²⁰ UDS'yi uygulayacak denetçilerin öncelikle IFAC tarafından yayımlanan Etik İlkelerine uyma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Kuşkusuz beklenen uygulama seviyesine ulaşılmadığı sürece, sürekli olarak daha teknik, kaliteli ve rafine standartların geliştirilmesinin yeterli olmayacağı açıktır (Hussey: 1999). Diğer taraftan, her ne kadar kanunî bağlayıcılıkları bulunmasa da, ilkeler ve etik değerler bütününe içermesi nedeniyle, uluslararası standartların politik ve manevî bağlayıcılıkları vardır (Honkanen ve başkaları: 1998). Örneğin bir ülkede uluslararası standartların uygulanmasının söz konusu olması halinde, uygulamayı teşvik edici resmî ve gayri resmî saikler harekete geçmektedir (Imala: 2002). Resmî saikler, devlet nezdinde, bir otoritenin belirli bir program dahilinde kayda değer bir aşama kat etmesi gerekliliği hâlinde oluşmaktadır²¹. Gayri resmî saikler ise, piyasa nezdinde, katılımcıların uluslararası standartlara uyumun faydaları ve risklerine ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır²².

Bu çerçevede, UDS'nin dünya çapında uygulanabilmesinin, ulusal düzeyde katı hukuk yanlısı hükümetlerin hukukî ölçütleri ve politik baskıları ile düzenleyici otoritelerin ve piyasanın UDS'nin ülkenin global finans sistemindeki konumunu güçlendirmesine olan inançları arasındaki hassas dengenin ikincisin lehine bozulmasına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.2. Amerika Birleşik Devletlerinde Bağımsız Denetim Standartları

3.2.2.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Geçmişte SEC yetkilileri, özellikle UDS'nin kapsamının genişletilmesi, spesifik olaylara özgülmesi ve sert hükümler içermesi gerektiği ve IFAC'in "uluslararası arenada kalite güvencesini, gözetimi ve disiplini artırmak" olan aslî görevini yerine getirmekte başarıyı tam olarak yakalayamadığı yönünde IFAC'i ciddi şekilde eleştirmiştir (Morrissey: 2000). Ancak, Enron olayının ardından tüm eleştiri okları binlerce sayfa detaylı kural içeren ABD standartlarına yönelmiştir. Söz konusu eleştiriler, ABD standartlarının, yabancı şirket hisse senetlerinin, kotasyon koşulunun aranmadığı ve raporlama zorunluluğunun oldukça sınırlı olduğu tezgah üstü piyasalarda alınıp satılmasına yol açarak, söz konusu hisse senetlerine olan yerli yatırımcı ilgisini sekteye uğrattığı hususuna yoğunlaşmış (Hillier ve Smith: 1996) ve giderek çoğalan eleştiriler, SEC'nin, US GAAP ile US GAAS'in yerine UFRS ve UDS'yi benimsemesi yönünde baskı oluşturmuştur.

Temelleri 1948 yılında atılan US GAAS'in, AICPA tarafından üretilen 10 temel ilke ile söz konusu ilkelerin uygulanmasına ilişkin olarak AICPA'nın teknik komitesi ASB tarafından yayımlanan SAS'nin toplamından oluşmaktadır. Anılan standartların içerdiği 10

²¹ AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda, bağımsız denetimle ilgili mevcut düzenlemelerin şirket hesapları belgelerinin yasal denetimlerini yapmaktan sorumlu kişilerin kabulü hakkında 10 Nisan 1984 tarihli ve 84/253/EEC Sekizinci Konsey Direktifiyle uyumlaştırılması gerekliliği belirtilmekte, Sermaye Piyasası Kurulu sorumlu kuruluşlardan biri olarak gösterilmektedir. Ayrıca 2003 tarihli Ulusal Programda Kurul'un UFRS ile UDS'ye ilişkin projelerine yer verilmektedir.

²² Kurulumuzun UFRS ile uyumlu Seri:XI, No:25 sayılı Tebliğinin hazırlanması aşamasında akademisyenler, bağımsız denetim kuruluşları ve şirketler kesimi söz konusu standartların uygulanmasını desteklemişlerdir.

temel ilke genel standartlar, çalışma alanı standartları ve raporlama standartları olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmıştır.

US GAAS, denetim işinin önemli bir misyonu olduğunu denetçilere hissettirmesi nedeniyle, dünyada en kapsamlı denetim standartlarından biri olarak değerlendirilmektedir. US GAAS, denetçilerin yerine getirmek zorunda oldukları belirli yükümlülüklerle ilişkin çok sayıdaki hükmü içermekle birlikte, bazı durumlarda yapılması gerekeni denetçinin değerlendirmesine bırakmaktadır. Bu geniş hareket alanının çerçevesi, risk değerlendirmelerine, denetim yaklaşımlarına ve uygulanacak testlere esas teşkil eden bir “denetim risk modeli” ile çizilmekte olup buna göre, denetçinin sağlıklı muhakeme yapabilmesi için, işletmenin faaliyet, organizasyon, iş akışı ve muhasebe politikalarını tam olarak idrak etmesi ve iç kontrol sisteminin etkinliğini sorgulaması gerekmektedir.

Ancak, söz konusu model; değişen şartlara uyum sağlayamaması, dolayısıyla gittikçe karmaşıklaşan işlem ve olaylar ile bunların muhasebe sisteminde yarattığı belirsizliklere çözüm getirememesi, denetçileri muhakemelerinde yeterince yönlendiremediğinden tutarlı olarak uygulanamaması, sözleşme riskini içermemesi, hile riskinin değerlendirilmesinde kontrol riskini ve doğal riski dikkate almaması ve geleceğe ilişkin bilgiler ile makul değer denetimlerinin güvence hizmetlerinin kapsamına girdiği mevcut ortamda tarihî mali tabloların denetimine daha fazla odaklanması nedenleriyle eleştirilere maruz kalmaktadır (POB: 2000).

UDS incelendiğinde, AICPA’ın kurucu üyesi olduğu IFAC’in de denetim konusuna benzer şekilde yaklaştığı, hatta US GAAS’ten esinlendiği anlaşılmaktadır. Ancak, US GAAS’in halen üzerinde tartışmaların devam etmesi ve politik nedenlerle pek çok ülkede resmî olarak kabul görmeme olasılığının bulunması, US GAAS’in UDS’ye temel oluşturamayacağını göstermektedir (Craig ve başkaları: 2000). Bu kapsamda, IFAC, bir global standart koyucu otorite olarak, önceliğini “*standartlar arasındaki farklılıkları gidermek ve tüm muhasebe ilgi gruplarının görüşlerini alarak sürekli gelişime açık kaliteli tek bir standart seti üretmek*” şeklinde belirlemiştir (IFAC Strategic Plan: 2004).

Diğer taraftan, yapılan bir çalışma, US GAAS ile UDS arasında halihazırda iç kontrol sistemi ile hile risklerinin değerlendirilmesi hususlarında temel farklılıkların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Aynı çalışma, denetim standartlarının harmonizasyonuna olan ihtiyacın arttığına ve Amerikan muhasebecilerinin de yavaş yavaş UDS’yi desteklediğine işaret etmektedir (IAAN Steering Group: 2000).

3.2.2.2. Sarbanes-Oxley Yasasıyla Getirilen Düzenlemeler

Sarbanes-Oxley Yasası, SEC’nin kurulduğu 1934 yılından bu yana muhasebe mesleğinde değişime neden olan en radikal düzenleme olarak görülmektedir (Miller ve Pashkoff: 2002; Eroğlu: 2003; Coustan ve başkaları: 2004). Ancak, piyasalarda güveni

zedeleyen muhasebe usulsüzlüklerine karşı bir tepki niteliğini haiz olan Yasa, esasen kamuyu aydınlatma sisteminde kurumsal yönetim anlayışını vurgulayan hükümler getirmektedir.

Yasa ile bağımsız denetimde etkin bir gözetim sisteminin oluşturulması, denetçi bağımsızlığına ilişkin kuralların yeniden ele alınması, kurumsal yönetim ilkelerinin gözden geçirilmesi sağlanarak, muhtemel skandalların önüne geçilmesi ve yatırımcı güveninin tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Yasa koyucu, söz konusu düzenleme yetkisini sermaye piyasası suçlarını işleyenleri ağır şekilde cezalandırarak caydırıcı olma yönünde kullanmaktadır. Halka açık şirketlerde finansal raporlama ve bağımsız denetimde kalitesinin artırılması ve şeffaflığın sağlanmasını teminen Yasa ile getirilen yeni düzenlemelere ekte yer verilmekle **(Ek/2)** birlikte; Yasa ile PCAOB'nin kurulması ABD'de denetim standartlarının oluşturulmasında radikal değişim yarattığından önem arz etmektedir. PCAOB'un kurulmasıyla birlikte daha önce AICPA'in nüfuzunda bulunan denetim standardı ve ilkeleri oluşturma işlevi el değiştirmiş bulunmaktadır. PCAOB görevini AICPA ve diğer muhasebe meslek örgütleri ile koordinasyon halinde yürütecek olup söz konusu örgütler tarafından yayımlanan standartları kabul veya reddetme, değiştirme veya yürürlükten kaldırma yetkisine sahiptir. PCAOB geçiş döneminde US GAAS'ı kabul etmiş bulunmaktadır (PCAOB: 2004).

Diğer taraftan, Yasa'nın muhasebe dünyasında kuşku uyandıran yönleri de bulunmaktadır. Örneğin, iç kontrol raporlamasının zamanla mekanize olacağı ve işletme yönetiminin rehavete kapılabileceği ileri sürülmektedir. Ayrıca, denetim standartlarının aşırı sıkılaştırılmasının denetçilerin muhakeme yeteneğini zedeleyebileceği, dolayısıyla mesleğin imajının kaybolacağı belirtilmektedir (Coustan ve başkaları: 2004).

3.2.3. Avrupa Birliğinde Bağımsız Denetim Standartları

Parmalat Olayı, Sarbanes-Oxley Yasası ile başlayan söz konusu gelişmelerin yalnızca ABD piyasalarıyla sınırlı olmaması gerektiğini göstermiş, AB'de de kurumsal yönetim uygulamalarının kalitesinin artırılmasına ve piyasada güvenin pekiştirilmesine yönelik çalışmalara olan ihtiyacı bir kez daha gözler önüne sermiştir.

AB'de bağımsız denetimle ilgili düzenlemelerin temeli 30 yıl öncesine dayanmaktadır. Konuya ilişkin olarak, 25.07.1978 tarih ve 78/660/EEC sayılı 4'üncü Konsey Direktifi uyarınca, Direktif kapsamındaki tüm işletmelerin yıllık hesaplarının bağımsız denetimden geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bağımsız denetçinin yıllık faaliyet raporu ile ilgili döneme ait hesaplar arasındaki tutarlılığı inceleme yükümlülüğü bulunmaktadır. 13.06.1983 tarih ve 83/349/EEC sayılı 7'nci Konsey Direktifi uyarınca da konsolide mali tabloların denetimi hükme bağlanmış, bankaların ve diğer finansal

kuruluşların solo ve konsolide mali tablolarının bağımsız denetimi ise sırasıyla 18.12.1991 tarih ve 86/635/EEC sayılı ve 19.12.1991 tarih ve 91/674/EEC sayılı Direktifler ile düzenlenmiştir.

Diğer taraftan, üye ülke şirketlerinin bağımsız denetimlerini üstlenecek denetçilerin taşınmaları gereken asgari koşullar 10.04.1984 tarih ve 84/253/EEC sayılı 8'inci Konsey Direktifi'nde belirtilmiş olmakla birlikte, anılan Direktif'te bağımsızlığa ilişkin özel hükümlere yer verilmemiş olması bir mevzuat boşluğunun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Her ne kadar, bazı üye ülkeler konuya ilişkin düzenlemeleri kendi piyasalarında uygulamaya geçirmiş olsalar da, AB çatısı altında tek bir piyasa yaratma hedefi kapsamında denetim hizmetlerinde mevzuat birliği uzun bir süre sağlanamamıştır²³. Ancak, muhasebe standartlarında harmonizasyon, denetim standartlarının son dönemdeki gelişimine damga vurmuş; denetimin kalitesi ve bağımsız denetim raporlarının karşılaştırılabilirliğinin sağlanmasında UDS'nin temel alınmasına yönelik yaygın bir görüş oluşmuştur.

Konuya ilişkin olarak, EC'nin raporunda, AB'de denetçiler tarafından uygulanacak denetim standartlarının UDS'ye göre şekillenmesi gerektiği hususunun altı çizilmiştir (EC: 1996). Ayrıca, FEE tarafından hazırlanan raporda, AB'de UDS'nin uygulanmasının ulusal ve uluslararası sermaye piyasalarında etkinliği artıracığı belirtilerek, 2005 yılı itibariyle UFRS ile birlikte UDS'nin de yürürlüğe girmesi önerilmiştir (FEE: 2001). FEE'nin bir sonraki raporunda aynı öneri bu defa bir gereklilik olarak tekrarlanmış (FEE: 2002) ve EC tarafından, söz konusu çalışmalar dikkate alınarak, denetçilerin bağımsızlığını düzenleyen bir tavsiye kararı yayımlanmıştır (EC: 2002)²⁴. UDS'nin AB'de 2005 yılı itibariyle uygulanması zorunluluğu ise, EC'nin 21.05.2003 tarihli ve COM/2003/286 sayılı İlke Kararı'nda hükme bağlanmıştır. Politik gerekçeleri de olan söz konusu ilke kararında kısa ve orta vadede gerçekleştirilmesi karara bağlanan 10 adet önceliğe²⁵ yer verilmiş olup UDS'nin uygulanma zorunluluğu

²³ FEE tarafından üye ülkelerde UDS'ye uyum konusunda durum tespiti amacıyla yapılan bir çalışmada, ulusal denetim standartlarının büyük ölçüde UDS ile uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (FEE: 1998). Ancak, yine FEE tarafından yapılan bir ankette, üye ülkeler arasında denetim standartlarında birliğin olmaması nedeniyle bağımsız denetim raporlarının üslubunun ciddi şekilde farklılaştığı ortaya çıkarılmıştır (FEE: 2000).

²⁴ Düzenlemenin tavsiye kararı niteliğinde olmasının nedeni, AB'de denetçilerin bağımsızlığına ilişkin gelişmelere hız kazandırmak olarak gösterilmektedir. Ancak, söz konusu dönemde UDS'nin tüm üye ülkelerde uygulanma zorunluluğu konusunda yaşanan belirsizliğin de bunda etkisinin olduğu düşünülmektedir. Zira, bu düzenlemeyle UDS'nin 2005 yılında yürürlüğe girmesi hususu daha sonraki bir aşamaya bırakılmıştır. Diğer taraftan, Karar'da bağımsızlığın korunmasında ilke bazlı bir yaklaşım öne sürülmemiş ve bağımsızlığı tehdit eden unsurlar ile korunma yöntemlerine yer verilmektedir. Ayrıca Karar'da, daha önce bir şirkette yönetici veya raporlama sürecinden sorumlu görevli olarak çalışmış bir kişinin söz konusu şirketi denetleyen bağımsız denetim kuruluşunda çalışmak istemesi halinde, şirketin denetiminden sorumlu kadroda ancak 2 yıl bekleme süresinden sonra görev alabileceği ve yine sorumlu ortak denetçilerin 7 yıl üst üste bir şirketin denetimini üstlenemeyecekleri, bu süre sonunda mutlaka bir rotasyonun olması gerektiği düzenlenmiştir. Bununla birlikte pek çok üye ülkenin kurumsal yönetim sistemi gerektiğinde bağımsız denetim kuruluşunun rotasyonuna da cevaz verebilmektedir.

²⁵ Kısa vadeli öncelikler, 8'nci Direktifin kapsamının ilke bazlı düzenlemeleri içerecek şekilde modernize edilmesi, Denetim Düzenleme Komitesi kurularak yasal altyapının hazırlanması, denetim mesleğinin gözetiminin sağlanması ve UDS'nin 2005 yılı itibariyle uygulanması olarak; orta vadeli öncelikler ise, cezaî müeyyidelerin geliştirilmesi, denetim kuruluşlarının şeffaflaştırılması, iç kontrol sistemleri ve denetim komitelerine ilişkin kurumsal yönetim düzenlemelerinin pekiştirilmesi,

kısa vadeli öncelikler arasında sayılmıştır. Bazı yetkili otoriteler UDS'nin, AB'de zorunlu olarak uygulatılabilmesi için, bir kamu otoritesi tarafından üretilmesini savunmakta; özel kurum ve kuruluşlar ise, böyle bir gelişmenin dünya çapında denetim standartlarının yeknesaklığını ve esnekliğini zedeleyebileceği, bunun yerine yalnızca standart oluşturma sürecinin kamu gözetiminde tutulması gerektiği görüşünde birleşmektedir²⁶ (FEE Fact Sheet: 2003). Mevcut durumda, IFAC'in standart koyma süreci ile standartların uygulamasının denetimini üstlenmek üzere düzenleyici otorite yetkililerinden²⁷ oluşan bağımsız PIOB'nin oluşturulması gündemdedir (IFAC Strategic Plan: 2004).

Diğer taraftan, menkul kıymet piyasalarına ilişkin bağımsız denetçilerin gözetim ve denetimi, denetçilerin bağımsızlığı, sürekli kamuyu aydınlatma, çıkar çatışmalarının önlenmesi ve üye ülkeler arasında işbirliğinin güçlendirilmesi hususlarında önemli çalışmalar yapan IOSCO, Parmalat ve benzeri usulsüzlükler sonrasında söz konusu çalışmalarını UDS'yi de dikkate alarak yeniden gözden geçirmeyi gündemine almıştır (IOSCO Teknik Komitesi: 2004).

Bu çerçevede, AB'de bağımsız denetimin kalitesinin artırılmasına ilişkin düzenlemeler sürekli gelişim göstermekte ve düzenleyici otoriteler nezdinde UDS'nin uygulanmasına ilişkin koordineli çalışmalar gittikçe önem kazanmaktadır.

denetçinin bağımsızlığı ve etik ilkeler konusunda yeni çalışmalar yapılması, denetim sektörünün kolaylaştırıcı hükümler marifetiyle derinleştirilmesi ve denetçilerin sorumluluklarının gözden geçirilmesi olarak belirlenmiştir.

²⁶ Aynı tartışma UFRS'nin uygulamasının zorunluluğu hususunda da yaşanmaktadır. Ancak, konuya ilişkin AB düzenlemesinde, UFRS'nin uygulamasında üye ülkeler arasında koordinasyonun Avrupa Menkul Kıymetler Düzenleyicileri Komitesi (CESR) tarafından sağlanması öngörülmüş, CESR'ın gerekli çalışmaları başlatmasıyla bu alanda olumlu ilerleme kaydedilmiştir. Ayrıca, IOSCO'nun UFRS'yi onayladığı da bilinmektedir. Mevcut durumda ise, UDS'nin IOSCO tarafından onaylanması beklenmektedir. OECD ise söz konusu standartları halihazırda onaylamış bulunmaktadır.

²⁷ IOSCO, BCBS, EC, World Bank ve IAIS.

IV. BÖLÜM

ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI VE TÜRKİYE UYGULAMASI

Kurumsal yönetim, finansal raporlama ve bağımsız denetim düzenlemelerinde global uyum uluslararası gelişmekte olan sermaye piyasalarının gelişmiş ülke pazarlarına entegrasyonu açısından önem taşımaktadır.

4.1. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Sektörünün Portresi

Sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşlar, ilgili düzenlemeler uyarınca Kurulun Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetime Yetkili Kuruluşlar Listesi'ne (Liste) alınmakta, mevcut durumda Listede 31'i uluslararası bağımsız denetim kuruluşları ile anlaşmalı olmak üzere, 81 adet kuruluş bulunmaktadır. Söz konusu kuruluşlar, SPKn'na tabi işletmelerin Seri:X, No:16 sayılı Tebliğ kapsamında sürekli, sınırlı ve özel denetimini yapmakta; ayrıca, SPKn'na tabi olmayan müşteri şirketlerinin istemine bağlı olarak anılan Tebliğ'in yanı sıra UDS'ye göre de denetim hizmeti sunmaktadır.

4.1.1. Bağımsız Denetim Sektöründe Yoğunlaşma

Dünya uygulamalarına bakıldığında halka açık büyük şirketlerin bağımsız denetiminde yalnızca birkaç denetim firmasının görev aldığı oligopolistik bir yapı bulunduğu görülmektedir. Bir araştırmada, ABD halka açık şirketlerinin %78'inin en büyük 4 denetim şirketi²⁸ tarafından denetlendiği anlaşılmıştır (GAO: 2003). Konuya ilişkin olarak, ülkemizde yapılan çalışmalar da müşteri şirketlerin bağımsız denetimlerinin büyük denetim firmalarında yoğunlaştığını göstermektedir. Halka açık büyük şirketler üzerinde yapılan bir çalışmanın sonuçları bu şirketlerin denetimlerinin % 77'sinin söz konusu en büyük 4 denetim şirketiyle anlaşmalı kuruluşlar tarafından yürütüldüğüne işaret etmektedir.

Tablo 4. İMKB Şirketlerinin Denetimleri (2004)

Bağımsız Denetim Kuruluşu	Uluslararası Anlaşmalı Kuruluş	Denetlenen Şirket Sayısı
Başaran Nas SMMM A.Ş.	PricewaterhouseCoopers LLP.	23
Denetim SMMM A.Ş.	Deloitte & Touche LLP.	14
Güney SMMM A.Ş.	Ernst & Young LLP.	10
Cevdet Suner Denetim ve YMM A.Ş.	KPMG LLP.	3

Bir diğer çalışmada da 2001 yılında sektörde elde edilen toplam denetleme gelirinun %69'unun söz konusu kuruluşlara ait olduğu sonucuna varılmıştır.

²⁸ Deloitte & Touche LLP, Ernst & Young LLP, KPMG LLP ve PricewaterhouseCoopers LLP.

Tablo 5. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetleme Gelirleri (2001)

Bağımsız Denetim Kuruluşu	Uluslararası Anlaşmalı Kuruluş	Denetleme Gelirleri (TL)
Başaran Nas SMMM A.Ş.	PricewaterhouseCoopers LLP	16.880.937.000.000
Denetim SMMM A.Ş.	Deloitte & Touche LLP	4.102.309.000.000
DRT Denetim Revizyon Tasdik YMM A.Ş.	Deloitte & Touche LLP	5.650.697.000.000
Önce SMMM A.Ş.	Ernst & Young LLP	2.227.260.758.000
Cevdet Suner Denetim ve YMM A.Ş.	KPMG LLP	4.565.818.408.000

Söz konusu çalışmada ayrıca, anılan uluslararası kuruluşlarla anlaşmalı kuruluşların sektörün en karlı çalışan kuruluşları arasında ilk sıralarda yer aldığı ortaya konmaktadır.

Tablo 6. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Karlılık Durumu (2001)

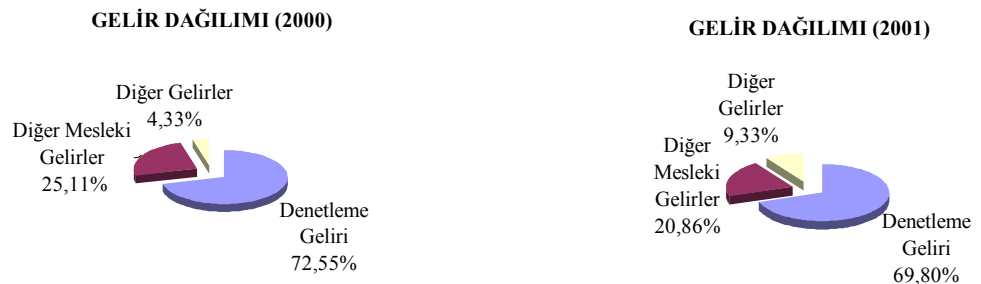
Bağımsız Denetim Kuruluşu	Uluslararası Anlaşmalı Kuruluş	Net Kar (TL)
Başaran Nas SMMM A.Ş.	PricewaterhouseCoopers LLP	1.212.713.000.000
Cevdet Suner Denetim ve YMM A.Ş.	KPMG LLP	605.128.598.000
Denetim SMMM A.Ş.	Deloitte & Touche LLP	500.726.000.000
DRT Denetim Revizyon Tasdik YMM A.Ş.	Deloitte & Touche LLP	202.544.000.000

Bu çerçevede, ülkemiz sermaye piyasasında halka açık şirketlerin denetimlerinde büyük uluslararası denetim kuruluşları ile anlaşmalı bağımsız denetim kuruluşlarının yoğunlaştığı ve bu yoğunlaşmanın söz konusu kuruluşların gelir seviyelerine olumlu etkiye bulunduğu sonucuna varılmaktadır.

4.1.2. Bağımsız Denetim Sektöründe Denetim Dışı Hizmetler

Ülkemizde bağımsız denetim kuruluşları, yurtdışı örneklerinde olduğu gibi, bağımsız denetim dışında diğer meslekî hizmetleri de sunmaktadır. Söz konusu denetim dışı hizmetler, 3568 sayılı Kanun çerçevesinde mali tabloların ve beyannamelerin vergi mevzuatı hükümlerine uygunluğunun incelenmesine ilişkin tasdik hizmetleri ile defter tutulması, finansal bilgi sistemi kurulması ve geliştirilmesi, işletmecilik, muhasebe, finans ve bunların uygulamaları ile ilgili işlerde müşavirlik yapılması, belge düzenlenmesi, değerlendirme, aktüerya, iç denetim destek hizmetleri verilmesi ve tahkim ve bilirkişilik yapma vb. danışmanlık hizmetlerini kapsamaktadır. Bağımsız denetim kuruluşlarının faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlere ilişkin yapılan bir çalışmanın sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 5. Bağımsız Denetim Sektöründe Gelir Dağılımı

Yukarıdaki grafiklerde bağımsız denetim kuruluşlarının en fazla gelir elde ettikleri faaliyet alanının asli hizmet konuları olan bağımsız denetim olduğu görülebilmektedir. Diğer mesleki gelirler kapsamına giren faaliyetlerden elde edilen gelirler de önemli bir gelir kaynağını teşkil etmeye devam etmektedir.

Bu çerçevede, Türk sermaye piyasasında bağımsız denetim sektörünün özellikle büyük denetim firmalarının piyasadaki konsantrasyonu ve denetim dışı hizmetlerin gelişimi açısından uluslararası gelişmelere paralel bir seyir izlemiş olduğu ileri sürülebilmektedir. Diğer taraftan, gözlemlenen bu yapısal benzerliğin sektörün tabii olduğu bağımsız denetim mevzuatının gelişiminde de var olup olmadığı hususunun ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.2. Uluslararası Gelişmeler Işığında Mevcut Düzenlemeler

Sermaye piyasasında bağımsız denetim hakkında mevcut düzenlemelerde öngörülen denetim uygulamalarının genel olarak gelişmiş ülkelere benzerlikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Özellikle, son dönemde uluslararası arenada yaşanan gelişmeler çerçevesinde Kurulumuzca yapılan yeni çalışmalar sermaye piyasasının etkin işleyişine önemli katkıda bulunmaktadır.

Konuya ilişkin olarak, bağımsız denetim kuruluşlarının ve elemanlarının çıkar çatışmalarından uzak tutularak bağımsızlığının sağlanması, denetimden sorumlu komitelerin oluşturulması ve mali tablolar ile yıllık raporların hazırlanması, sunulması ve doğruluğuna ilişkin sorumluluğun belirlenmesi amacıyla Sarbanes-Oxley Yasası'na uyumlu düzenleme yapılmıştır (**Ek/3**). Ayrıca, Kurulumuz tarafından yayımlanan UFRS ile uyumlu Tebliğ'in AB ülkeleri ile paralel olarak 2005 yılında zorunlu olarak uygulanacak olması, söz konusu Tebliğ'de yer alan standartlara göre hazırlanacak mali tabloların kaliteli denetimine olan gereksinimi artırmış ve UDS'ye yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Diğer taraftan, bağımsız denetime ilişkin mevcut düzenlemelerin her yönüyle uluslararası standartlara uygun olduğunu veya Türk sermaye piyasasında uluslararası standartlara tam olarak uyulduğunu ileri sürmek doğru olmayacaktır. Konuya ilişkin olarak, uluslararası arenada en fazla önem atfedilen iç kontrol sistemi ile denetim riskinin değerlendirilmesi, kanıt toplama ve hata ve hilelerin tespiti hususlarında, mevcut Kurulumuz düzenlemelerinde çerçeve hükümleri yer almakta; ancak, uygulamanın sağlıklı ve standart bir şekilde yönlendirilmesini temin edebilecek ayrıntılı esaslar belirtilmemektedir. Ayrıca, mevzuatta denetim dışı hizmetler hakkında, bağımsızlığın korunması dışında, özel hükümler yer almamaktadır. Son gelişmeler çerçevesinde getirilen denetim komiteleri hususunda da yeterli derecede açıklayıcı hüküm bulunmadığından,

şirketler kesiminde denetim komitesinin kurumsal yönetim sistemi içerisindeki yeri tam olarak anlaşılamamıştır. Teknolojik ilerlemelerin had safhaya ulaştığı günümüzde, bilgisayar destekli denetim hizmetlerine ilişkin standartların geliştirilmemiş olması da mevcut mevzuatının eksikliği olarak görülmektedir.

4.3. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Mekanizmasının Sorunları

Sermaye piyasasında bağımsız denetimin sorunlarının, bilgiyi arz eden (şirketler ve bağımsız denetim kuruluşları), bilgiyi talep eden (yatırımcılar) ve arz/talep dengesini kontrol eden (düzenleyici otorite) kesimler nezdinde irdelenmesi mümkün bulunmaktadır.

4.3.1. Halka Açık Şirketlere İlişkin Sorunlar

Türk sermaye piyasası mevzuatı ile kurumsal yönetim anlayışının yerleşmesi için gerekli hukukî alt yapı büyük ölçüde sağlanmış (Şehirli: 1999) olmasına karşın, aile şirketlerinin sayısının fazla olması, dolayısıyla ortaklık kültürünün yeterince gelişmemesi (Türker: 2003) nedeniyle kurumsal yönetim sisteminin uygulama ayağı boşlukta kalmıştır. Sürekli değişim ve gelişimi gerektiren kurumsal yönetim anlayışının tam olarak yerleşmemesi, başta yöneticiler olmak üzere şirket çalışanlarının görev ve sorumluluk bilinçlerinin yeterli seviyeye ulaşmasının önünde engel teşkil etmektedir.

Konuya ilişkin olarak, iyi kurumsal yönetime ışık tutan en önemli unsur olan şeffaflık ilkesi uyarınca kamuya daha fazla finansal bilgi açıklanması, özellikle aile şirketlerinde işletme sırlarının ifşa edilmesi olarak yorumlanmaktadır. Oysa, finansal bilgileri açıklama yükümlülüğünün çok ötesinde bir kavram olan şeffaflık, raporlamada sorumluluğu, netliği, bütünlüğü ve odaklı performansı yönlendirmektedir (Tapscott: 2003).

Ayrıca, aile şirketlerinin kurumsal yönetim performansı ile yöneticilerinin bağımsızlığı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Anderson ve Reeb: 2004). Yapılan bir çalışmada, dünyadaki en iyi uygulamaların, yönetim kurullarının ortalama yüzde %75'inin bağımsız üyelerden oluştuğunu gösterdiği, ancak Türkiye'de bu oranın %30 düzeyinde seyrettiği belirtilmektedir (Ray&Berndtson: 2003). Buna göre, Türk şirketlerinin kurumsal yönetim performansının mevcut durumda zayıf olduğu ileri sürülebilmektedir²⁹.

Kurumsal yönetim sistemi yeterince gelişmemiş şirketlerin, denetimin kalitesine ve denetçinin bağımsızlığına da olumsuz etkileri bulunmaktadır. Raporlamada şeffaflığı yüksek şirket değerinden ziyade yüksek maliyet olarak algılayan yönetim, bağımsız denetim kuruluşuna tahsis edeceği fonda kısıntılara gidebilmekte ve daha fazla fiyat kırın bağımsız denetim kuruluşlarıyla anlaşabilmektedir. Diğer taraftan, söz konusu şirketlerde kurumsal eğitimin düşük seviyelerde kalması, yöneticiler ve çalışanların yeni muhasebe

²⁹ Avrupa'da yaşanan Parmalat Olayı'nın ardından şirket yönetim kurulunun Tanzi ailesinin kontrolünde bulunması ve bağımsızlığını yitirmiş olması eleştiri konusu yapılmıştır.

standartlarına vâkıf olamamasına ve denetçilerin bedelsiz danışmanlık hizmeti vermesine yol açmaktadır³⁰.

4.3.2. Bağımsız Denetim Kuruluşlarına İlişkin Sorunlar

Türk sermaye piyasasında denetim hizmetlerinin etkinliği, denetim elemanlarının yeterlilikleri ve bağımsız denetim hususundaki hukukî düzenlemelerin yeterliliği sorgulanmaktadır (Financial Times: 1991). Konuya ilişkin olarak yapılan az sayıdaki ampirik çalışma, bağımsız denetimin Türk sermaye piyasasında faaliyet gösteren işletmelerce hazırlanan finansal tablolarda sunulan muhasebe bilgilerinin şeffaflığı üzerine önemli bir etkisinin olmadığına işaret etmektedir (Çürük: 2000 ve 2003).

Ülkemiz sermaye piyasasında bağımsız denetim hizmetlerinin yeterince etkin olmamasının temel nedeninin, mevcut mevzuat uyarınca 3568 Sayılı Kanun çerçevesinde YMM veya SMMM kültüründen yetişen bağımsız denetçilerin, denetimlerini ağırlıklı olarak mevzuata lafzî uygunluk şeklinde yönlendirmeleri ve bağımsız denetimi tâlî bir iş olarak algılamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durum, sermaye piyasasında denetim uygulamaları arasında önemli farklılıklar oluşmasına neden olmaktadır (Yalın ve Başaran: 1995). Konuya ilişkin 30 adet borsa şirketinin mali tabloları üzerinde yapılan gözetim çalışması ile bağımsız denetim kuruluşları nezdinde gerçekleştirilen 17 adet kalite kontrol çalışmasının incelenmesinde bağımsız denetim kuruluşları ve denetçilerinin aşağıdaki eksiklikleri tespit edilmiştir.

Tablo 7. Bağımsız Denetçilerin Eksiklik Gösterdikleri Alanlar

Genel Standartlar	Çalışma Alanı Standartları	Raporlama Standartları
- Haksız rekabet ilkesi - Tam zamanlılık ilkesi - Meslekî yeterlilik ve özen ilkesi	- Bağımsız denetim sözleşmelerinde asgari unsurlara riayet edilmemesi - Denetim plan ve programı kullanılmaması - Belge ve kayıt düzeni ile çalışma kağıtlarının sağlıklı olmaması - Kanıt toplama ve denetim tekniklerinin etkin kullanılmaması - Ekip çalışması ve görev dağılımında yetersizliğin bulunması - Gözetim ve koordinasyon eksikliğinin olması	Özellikle dipnotların karşılaştırmalı olmaması, yedek ayrılmasında hata yapılması, finansman giderlerinin aktifleştirilmesi, dövizde dayalı alacakların değerlemesi, ek mali tablo düzenlenmemesi ve şüpheli alacak ayrılması hususlarında raporda eleştiri getirilmemesi.

Diğer taraftan, bazı denetçiler dünyada genel kabul görmüş bir öğreti konusu olan bağımsız denetim konusunda kendilerini eğitime ihtiyacı duymayabilmekte, dolayısıyla bağımsız denetçilerde bulunması gereken meslekî özen ve yeterlilik tam olarak sağlanamayabilmektedir. Yapılan bir çalışmada, bağımsız denetim sektöründe yılda ortalama 60-65 gün hizmet içi eğitim yapıldığı, dolayısıyla bağımsız denetim kuruluşlarının sürekli kariyer eğitimlerine yeterince kaynak ayırmadıkları tespit edilmiştir.

³⁰ Bazı müşteri şirketlerin, denetim için hatta kendisi içinde gerekli olan bir çok mali tabloyu denetim öncesi hazırlayamadığı, bu nedenle denetim çalışmaları sonucunda, tasnif hataları ve mali tablo düzeltmelerinin ortaya çıktığı bilinmektedir. Kuşkusuz, müşteri şirketlerin bu yetersizlikleri özellikle zaman yönünden denetim hizmetlerinin maliyetinin artmasına neden olmaktadır.

Tablo 8. Bağımsız Denetim Sektöründe Hizmet İçi Eğitim (2000-2001)

Hizmet İçi Eğitim	2000	2001
Toplam Eğitim Süresi (Saat)	103.747	110.435
Bağımsız Denetim Kuruluşu Sayısı	72*	72*
Kuruluş Başına Eğitim Süresi (Saat)	1.441	1.534
Kuruluş Başına Eğitim Süresi (Gün)	60	65

Eğitime sürekli olarak kaynak ayrılması için bağımsız denetim kuruluşunun gelir seviyesinin yeterli seviyede olması gerektiği tabiidir. Ancak, denetim ücreti konusunda sektörde haksız rekabete varan uygulamalar kuruluşların gelir düzeyine de etki etmektedir. Konuya ilişkin olarak, müşteri şirketlerin denetim hizmeti için düşük bir maliyete katlanma niyeti ile denetim kuruluşunun iş alma hırslının birleşmesi sonucunda, fiyat kırma politikası nedeniyle alınan düşük denetim ücretleri sektörde kaliteli insan gücü muhafaza etmeye yetmeyebilmektedir.

4.3.3. Düzenleyici Otoriteye İlişkin Sorunlar

Ülkemizde muhasebe standartlarının farklı otoriteler tarafından oluşturulması, bunlara tabi şirketlerin söz konusu standartlara uyumunun denetiminin de ilgili otoritenin nüfuzu altında olması sonucunu beraberinde getirmektedir. Böylece, ortaklıkların, sermaye piyasası kurumlarının, bankaların, özel finans kuruluşlarının, sigorta ve reasürans şirketlerinin, faktoring şirketlerinin bağımsız denetimlerine ilişkin usul ve esasları ayrı ayrı düzenleyen çok başlı karmaşık bir yapı oluşmuştur. Özellikle, 3568 sayılı Kanun ile SMMM ve YMM'lere mali tabloların vergisel açıdan incelenmesine yönelik yetki verilmesi (Özşahin: 2000), vergi düzenlemeleriyle getirilen muhasebe uygulamalarına yoğunlaşılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, bağımsız denetim kuruluşları ilgili muhasebe standartlarının gereklerini denetim ilkelerinden ödün vererek yerine getirmek durumunda kalabilmekte ve bağımsız denetimde uzmanlaşamayabilmektedir³¹.

Konuya ilişkin olarak, düzenleme sayısının yüksek olması, her ne kadar piyasada yüksek düzenleme yapma kapasitesinin varlığını ima etse de; aslında mevzuatlar arasında çok başlı bir sistemin hüküm sürdüğü bir ortam yaratmaktadır. Bu kapsamda, yüksek düzenleme yapma kapasitesinden anlaşılması gereken, piyasa katılımcılarının sorunlarını çözmeye yönelik ve ortak amaçlara hizmet eden bir mevzuat çatısı oluşturabilmektedir.

Düzenleyici otorite, temellerine hakim olmadığı denetim ilke ve standartlarını yürürlüğe koyabilmekte veya hakim olmakla birlikte, yalnızca çerçeve hükümleri seviyesinde, uygulama esasları içermeyen düzenlemeler yapabilmektedir. Bu durum

³¹ Kurulumuz düzenlemeleri uyarınca, yalnızca faktoring, finansal kiralama, banka ve sigorta şirketi denetiminde görev almış kişilerin, Kurulumuza Liste'ye alınma talebiyle başvuruda bulunan bir kuruluşta sorumlu ortak başdenetçi olarak görev alması, sermaye piyasasında muhasebe standartlarına olan uzmanlık seviyesine göre yapılacak değerlendirmeye bağlı olmaktadır.

özellikle uluslararası düzenlemeler ülke mevzuatına adapte edilirken yaşanabilmekte ve uygulamada ciddi sıkıntılar yaratabilmektedir. Ayrıca, konunun lisans ve lisansüstü eğitim seviyesinde de yeterince ele alınmaması nedeniyle, standart oluşturma sürecinde akademik çevrelerden etkin bir şekilde yararlanılamamaktadır. Oysa, bir düzenlemenin etkisinin ampirik olarak ölçülebilmesi veya düzenlenecek alanın niteliği hakkında önceden bilgi sahibi olunabilmesi için akademik çalışmaların takip edilmesi veya üniversitelerle işbirliği içinde hareket edilmesi önem taşımaktadır.

4.3.4. Yatırımcılara İlişkin Sorunlar

Yapılan bir araştırmanın sonuçları, yatırımcıların denetçilerin yetki ve sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda olumlu düşündüğünü ve denetçileri güvenilir ve sosyal sorumluluk sahibi olarak gördüğünü ortaya koymaktadır (Karasioğlu ve Altan: 2003). Dolayısıyla, denetim raporlarının olumlu olması yatırımcıda şirketin her yönden iyi durumda olduğu kanısını uyandırmaktadır. Ancak, son dönemde bankacılık alanında yaşanan krizler, yatırımcıların denetçilerden bekledikleri ile denetçilerin gerçekte bunlara sağladıkları arasında bir beklenti boşluğunun mevcut olduğunu göstermektedir. Bu beklenti boşluğu hem denetçilerin mesleklerini gerekli özen ve titizlikle ifa edememelerinden hem de yatırımcının bilgi seviyesinin düşük olmasından kaynaklanabilmektedir. Yatırımcının bilgi seviyesinin düşük olması bağımsız denetim raporundan yeterli ölçüde yararlanılamamasına da neden olmaktadır. Yatırımcıların bağımsız denetim raporlarından yararlanmama gerekçelerini gösteren bir çalışmanın sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir (Karasioğlu: 1998).

Tablo 9. Türkiye' de Yatırımcıların Bağımsız Denetim Raporundan Yararlanmama Gerekçeleri

Seçenek	Bağımsız Denetim Raporunun Okunmama Nedenleri	% Dağılım
1.	Bağımsız denetim uygulanmamakta	33
2.	Yeterli bilgi verilmemekte	29
3.	Böyle bir denetim mekanizmasından haberim yok	29
4.	Önemli olduğuna inanmadığım için	9

Bağımsız denetimin yatırımcılara yol gösterici niteliğinin olduğu (Taner, Öncü, vd.:1997) bilinmekle birlikte, yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere, bağımsız denetim raporlarından yeterince yararlanılmaması, sektöre atfedilen önemin artmasına, konunun geniş bir platformda ele alınmasına (Yıldırım: 2002) ve mali tabloların bağımsız denetim raporlarıyla birlikte değerlendirilmesinde yeterli bilgi düzeyine ulaşılmasına engel olabilecek nitelikte görülmektedir.

V.BÖLÜM

SONUÇ

Son dönemde yaşanan şirket skandalları sermaye piyasalarında güveni önemli derecede sarsmış; bu skandalların meydana gelmesine zemin hazırlayan muhasebe usulsüzlüklerinin, genellikle yönetimin kazanç yönetimi anlayışıyla saldırgan muhasebe politikaları izlemesi ve hileli raporlama yaparak hisse değerini, kredi tutarlarını veya üst yönetime sağlanan faydaları manipüle etmesi nedenleriyle oluştuğu anlaşılmıştır.

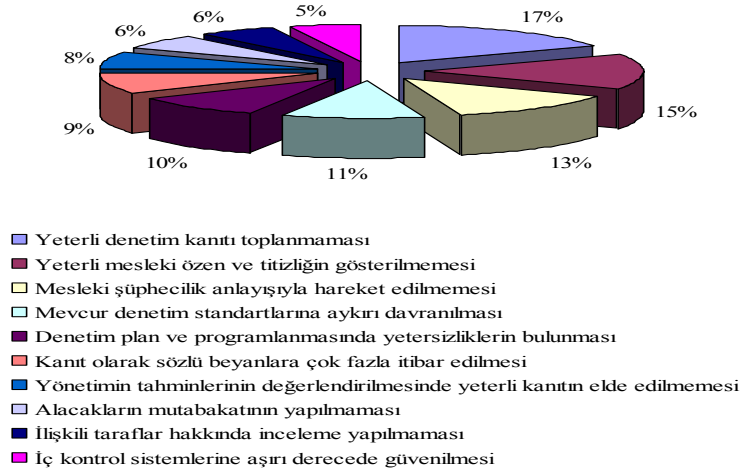
Yönetimde etkinlik, hesap verebilirlik, şeffaflığın sağlanmasında denetim fonksiyonu, kurumsal yönetim yapısı içinde özel bir öneme sahip olan bağımsız denetim kuruluşlarının ve denetçilerin, ekonomik kararlarını denetim raporlarına dayanarak veren başta yatırımcılar olmak üzere mali tablo kullanıcılarına karşı sosyal bir sorumluluğu bulunmaktadır. Kaliteli bağımsız denetim, denetçinin muhasebe hesaplarını ayrıntılı olarak inceleyerek muhtemel hataların ve sapmaların önüne geçebilmesi hususundaki teknik kapasitesine ve konuya ilişkin değerlendirmelerini tarafsız bir şekilde sunma isteğine bağlı olmaktadır. Yaşanan gelişmeler, denetçilerin teknik kapasitelerinin oluşturulan kaliteli denetim standartlarının yönlendirmesine bağlı olarak gelişmekte olduğunu; tarafsızlıkları ve bağımsızlıklarının ise etik değerlere azami uyumla sağlandığını göstermektedir.

UDS'nin bu anlamda denetim fonksiyonunun kurgulanmasında önemli bir rehber niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, UDS'nin ülkemiz sermaye piyasasına kazandırılması için önem taşıdığına inanılan adımlara aşağıda yer verilmektedir.

1- Mevcut Standartların UDS ile Uyumlaştırılmasına İlişkin Olarak;

ABD'de hileli raporlama yapan halka açık 45 adet şirket üzerinde yapılan bir araştırmada, söz konusu şirketlerin bağımsız denetimlerinde aşağıdaki hususların eksikliği tespit edilmiştir (Beasley ve başkaları: 2001).

Şekil 6. Bağımsız Denetimde 10 En Önemli Eksiklik

Çalışmanın (4.3.2.) no'lu bölümünde yer verilen tespitler söz konusu araştırma sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, ülkemiz sermaye piyasasında bağımsız denetim alanında da benzer yetersizliklerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar, ülkemizde henüz halka açık şirketlerin skandal seviyesine ulaşan muhasebe usulsüzlüklerine rastlanmış olmasa da, bu durumun söz konusu şirketlerin bağımsız denetiminde sorunların yaşanmadığı şeklinde yorumlanması doğru olmayacaktır. Ayrıca, mevcut Kurulumuz düzenlemelerinin, uluslararası genel kabul görmüş etik ilkelerle çelişmemesine karşın, iç kontrol sistemi ile denetim riskinin değerlendirilmesi, geleceğe ilişkin bilgilerin denetimi, kanıt toplama ve hata ve hilelerin tespiti hususlarında yeterli hükümleri içermediği de dikkate alındığında, sermaye piyasasında bağımsız denetimden kaynaklanabilecek riskin asgariye indirilmesini teminen geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Konuyla ilgili olarak, finansal piyasalara yön veren standartlarda harmonizasyon olgusu kapsamında UDS'ye olan global desteğin gün geçtikçe artması, UDS'nin denetime konu işlem ve olayın özüne hakim olunabilmesine imkan tanıyan ilke bazlı bir yaklaşımla oluşturulması ve pek çok ülkedeki ilgi gruplarının görüşlerini yansıtmaması nedeniyle uluslararası genel kabul görmüş standartlar niteliğinde olması, ülkemiz sermaye piyasasında bağımsız denetim mevzuatının dünya uygulamaları seviyesine yükseltilmesi hususunda UDS'ye uyumu tek alternatif yapmaktadır.

Diğer taraftan, denetim standartlarının oluşturulmasında ilke bazlı yaklaşımın, büyük ölçüde muhakemeye dayalı olması ve muhakeme sınırlarını çizen yol gösterici açıklamaları yeterince içermemesi nedenleriyle standartların işlevselliğini zedeleyebilmesi mümkündür. Bu nedenle, UDS'nin uygulamasında kurallar ve ilkeler arasında optimal dengenin gözetilmesinde; işlem ve olayların özünün tam olarak kavranabilmesi için standartların yeterli sayıda somut örneklerle desteklenmesinde fayda görülmektedir.

Kaliteli denetim standartlarının oluşturulması ancak söz konusu standartlara tam uyumun sağlanması amacıyla ihtiyaca uygun ve etkin kalite güvencesine ve yaptırımlara ilişkin düzenlemelerin vücuda getirilmesiyle anlam kazanacaktır. Şöyle ki, güvence sistemleri sayesinde kalitesiz denetim yapılması engellenmiş olacak, yaptırımlar da denetimde usulsüz uygulamalara karşı etkin cezaların uygulanması suretiyle caydırıcılık rolünü üstlenecektir.

2- UDS'ye Uyumda Gözetilmesi Gereken Hususlara İlişkin Olarak;

Finansal piyasaların ulusal anlamda gelişimi sermaye piyasalarında halka açık şirketler, sermaye piyasası kurumları, düzenleyici otoriteler, yatırımcılar, borsalar vb. piyasa katılımcılarına önemli sorumluluklar yüklemektedir.

a) Şirketlerin Sorumlulukları

Dünya sermaye piyasalarında yaşanan hızlı gelişmeler şirketlerin büyüyerek uluslararası borsalara girmelerine ve yabancı yatırımcılar nezdinde itibar kazanmalarına vesile olmuştur. Şirketlerin de sermaye piyasalarının gelişimine, yasal yükümlülüklerden sapılmamasını teminen kurumsal yönetim uygulamalarında kalitenin sağlanması ve raporlama usulsüzlüklerine sebebiyet verilmemesi amacıyla uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının gereklerine uyulması yoluyla katkıda bulunması gerekmektedir (BSE: 2003).

İşletme yönetiminin üstlendiği en temel sorumluluk, mali durum ve faaliyet sonuçları hakkında kullanıcılara, ihtiyacı karşılayacak şekilde doğru, tarafsız ve tam olarak bilgi sunmaktır. İşletmelerin kurumsal yönetim yapıları bağımsız denetçinin bağımsızlığı ve tarafsızlığının değerlendirilmesinde ve denetimin kamu yararına kaliteli bir şekilde ifa edilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Denetim komitelerinin kurumsal yönetim yapısı içerisinde önemli bir yeri olduğu bilinmektedir.

Bu çerçevede, sermaye piyasasında UDS'nin etkin olarak uygulanabilmesi için işletme yönetiminin UDS çerçevesinde yapılacak denetimlere muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin sağlamlaştırılması, denetim komitesinin işleyişinde verimliliğin sağlanması, risk ve performans değerlendirmelerinin gözden geçirilmesi, bilgi seviyesinin artırılması vb. kurumsal yönetim uygulamaları açısından hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Ayrıca, piyasa katılımcıları ancak işletmelerin kurumsal yönetim icraatları hakkında güvenilir ve ihtiyaca uygun bilgi edinmeleri halinde kurumsal yönetim yapısının etkinliğine katkıda bulunabilecektir. Buna göre;

- İşletmede işin gerektirdiği bilgi ve tecrübeye sahip kişilerin doğru mevkilerde istihdam edilmesinin,
- İç kontrol sistemlerinin oluşturulması ve etkin bir şekilde çalışmasının sağlanmasının,
- Faaliyetlerin yürütülmesinde ihtiyatlı davranılmasının ve mevzuata tam uyumun sağlanmasının,
- Denetim komitelerinin görev tanımları, işlevleri, üyeleri ve kurumsal yönetim yapısı içerisindeki diğer birimlerle olan ilişkileri hakkında işletme politikasını düzenleyen bir tüzük hazırlanmasının,
- Denetim komitelerine seçilen üyelerin bağımsızlığının temin edilmesi ve seçilme gerekçelerine yıllık faaliyet raporlarında yer verilmesinin,
- Denetim komitesinde görev alan bağımsız üyelerin denetim ve muhasebe standartları ile kurumsal yönetim ilkeleri üzerine sürekli eğitim almalarının sağlanmasının,

b) Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumlulukları

Mali tabloların bağımsız denetiminde amaç, söz konusu mali tabloların tüm önemli yönleriyle belirli bir finansal raporlama standardı uyarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hususunda görüş oluşturulmasıdır. Özünde “görüş”, ilgili işletmenin belirli bir tarih itibarıyla mali durumu, faaliyet sonuçları ve nakit akımlarına ilişkin bilginin doğru ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulup sunulmadığına dair fikir beyanından ibarettir. Ancak, bu beyanın mesnetsiz olması veya yalan, yanlış ve yanıltıcı temellere dayanması denetimin amacına ters düşmektedir.

Bağımsız denetim fonksiyonunun işletmelerin kurumsal yönetim yapılarının sağlıklı işleyişine önemli katkıları bulunmakta olup UDS’ye göre denetim yapacak denetçilerin belirli ilkelere uymaları gerekmektedir. Bu çerçevede;

- Her türlü çıkar çatışmasından uzak durulması ve tarafsızlığın sağlanması amacıyla, kuruluşun bağımsızlığın korunmasına yönelik stratejilerini düzenleyen kurumsal ilkelerin oluşturulması ve denetim elemanlarıyla paylaşılması, denetim dışı hizmetlerin denetim faaliyetinden bağımsız olarak yürütülmesi³², alınan denetim ücretlerinin kamuyla paylaşılması vb. çeşitli korunma yöntemleri geliştirilmesinin,

- UDS’ye tam uyumun sağlanması amacıyla, mesleki yeterliliğin artırılmasına yönelik eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, organizasyon ve teknik donanımlarının geliştirilmesinin,

- Denetlenen şirketin denetim komitesi üyeleriyle denetim süreci, elde edilen bulgular ve yönetimin önemli muhasebe politikaları ve tahminleri hakkında sürekli iletişim içerisinde olmasının,

c) Düzenleyici Otoritenin Sorumlulukları

Finansal bilgi kullanıcılarına en kaliteli denetim hizmetinin verilmesini amaçlayan denetim mesleğinin kamunun güvenini kazanması etkin gözetim mekanizmalarının oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Buna göre, denetim standartlarının oluşturulması, söz konusu standartlara uyumun gözetimiyle yetkili otoritelerin varlığıyla birlikte değerlendirmesi gereken bir süreç olarak dikkate alınmalıdır.

Denetim standartlarının ve etik ilkelerin belirlenmesinde düzenleyici otoriteye düşen en önemli görev, ülke genelinde yeknesak bir uygulamanın sağlanmasıdır. Ancak, ülkemiz mali sisteminin geneli dikkate alındığında muhasebe standartları alanında olduğu gibi denetim standartlarında da çok başlı bir yapının bulunması nedeniyle ülke genelinde UDS’nin uygulanmasına ilişkin etkin bir gözetim sistemi oluşturulması kısa vadede mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte, Kurul’un UFRS’nin sermaye piyasalarına

³² Örneğin, yurtdışında, danışmanlık hizmetlerinin ayrı bir bünyede yürütülmesi amacıyla, KPMG LLP ve Ernst&Young danışmanlık görevini sırasıyla KPMG Consulting LLP ve Cap Gemini SA’ya devretmiştir.

kazandırılmasında öncü rol oynaması ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun UFRS ile uyumlu ulusal muhasebe standartları yaratma çabası, son dönemde UDS ile uyumlu ulusal denetim standartlarını belirlemek ve yayımlamak üzere Türkiye Denetim Standartları Kurulu'nun (TÜDESK) oluşturulması gündeme gelmiştir.

Uluslararası arenada yaşanan baş döndürücü gelişmeler ise yürürlükteki standartların sürekli olarak tartışılmasına ve değişmesine neden olmakta ve özellikle gelişmiş ülkelerin piyasalarına entegre olmayı amaçlayan gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasalarında söz konusu standartlara mümkün olan en kısa zamanda intibak edilmesi gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Diğer taraftan, uluslararası bir standardın uygulamasında sorun yaşanmaması, bu standardın ilişkili bulunduğu diğer alanları düzenleyen standartların da aynı seviyede olmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda, UDS'nin sermaye piyasalarında artı değer yaratabilmesi için tamamlayıcı diğer düzenlemeler olan kurumsal yönetim ilkeleri ve muhasebe standartlarının da uluslararası düzenlemelerle uyumlu olması önem arz etmektedir.

Ülkemiz sermaye piyasasında gerek OECD ilkeleriyle uyumlu Kurumsal Yönetim İlkeleri Rehberi gerekse UFRS ile uyumlu muhasebe standartları düzenlemesinin yürürlükte olması UDS için uygun ortam yaratmakta, hatta UDS'nin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak, UDS'nin getireceği yeni düzenlemelere hızlı adaptasyon sağlanabilmesi için bazı hususların dikkate alınmasında fayda görülmektedir. Bu çerçevede;

- UDS'de yer verilen hükümlerin ülkemiz piyasalarına etkisinin uygulayıcılarla tartışılması, değerlendirilmesi ve somut örneklerle desteklenmesinin,

- UDS'nin uygulamasında etik çerçevenin oluşturulabilmesi için IFAC Etik İlkeler Setinin gözden geçirilmesi ve sermaye piyasası düzenlemelerine adapte edilmesinin,

- UDS'de kurumsal yönetimin önemi de dikkate alındığında, denetim komitelerinin görev ve yetkileri konusunda şirketlerin tam olarak aydınlatılmasının,

- UDS'nin uygulamasının etkin gözetimini teminen cezaî yaptırımların yeniden ele alınması ve caydırıcı olunmasının,

- Denetimin UDS'ye göre kaliteli olarak yürütülebilmesinde fayda-maliyet dengesi gözetilerek, bağımsız denetim kuruluşlarının rotasyonu hususunda güncel gelişmelerin takip edilmesi ve partner rotasyonunun gündeme alınmasının,

- UDS'ye uygun denetim programlarının geliştirilmesi, iç kontrol sistemleri ve riskin değerlendirilmesi, ücret konusunda çalışmalar yapılması, denetim el kitaplarının hazırlanması vb. hususlarda uygulama sorunlarını yakından takip etmek ve Kurul'a iletmek üzere Bağımsız Denetim Derneği'nin etkin hale getirilmesi için yasal düzenleme yapılmasının,

- UDS'nin muhasebe dünyasında eğitimi konusunda üniversitelerle işbirliği yapılması ve denetime ilişkin bilimsel çalışmaların teşvik edilmesinin,
- Yatırımcıların UDS kapsamında denetçilerin görev ve sorumlulukları hakkında eğitilmesi ve aydınlatılmasının,
- Ulusal denetim standartlarının oluşturulması aşamasında ilgili otoritelerle istişarelerde bulunulmasının,

d) Yatırımcıların Sorumlulukları

Yaşanan uluslararası gelişmelerden en fazla etkilenen kesim olan yatırımcılar kurumsal yönetime olan ilgilerini artırmış ve işletme yönetimi tarafından alınan kararlar ile denetim sürecini sorgulamaya başlamıştır. Ülkemizde ise, yapılan yeni düzenlemeler yatırımcılar tarafından yeterince takip edilmemekte, yatırım kararı verilmesi aşamasında verilen bilginin niteliği değerlendirilmemektedir.

- Bu aşamada yatırımcının özellikle kurumsal yönetim sistemi, denetim komiteleri, muhasebe ve denetim standartlarının kurumsal yönetim yapısı içerisindeki yeri ve önemi hususlarında kendilerini eğitmelerinin, uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKARKARASU, Nahit.

2000, "Halka Açık Şirketlerde İç Denetim ve Denetim Kurullarının Etkinleştirilmesi İçin Öneriler", SPK Yeterlik Etüdü.

ANDERSEN, Randolph A.

1997, "Accountability Requirements of Development Projects", Public Digest Fund-Curbing Fraud and Corruption in Government", Volume VIII, NO. 2.

ANDERSON, Ronald C. ve David M.REEB,

2004, "The Balance of Power: Who Monitors the Family?".

ARRUÑADA, Benito

2000, "Audit Quality: Attributes, Private Safeguards and the Role of Regulation".

BAĞCI, Hamdi

2001, "Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlarla Uyum", XVII. Türkiye Muhasebe Kongresi Konuşma Metni.

BANK OF INTERNATIONAL SETTLEMENTS

1997, "Financial Stability In Emerging Market Economies: A strategy for the formulation, adoption and implementation of sound principles and practices to strengthen financial systems", Report of the Working Party on Financial Stability in Emerging Market Economies.

BEASLEY, Mark S., Joseph V. CARCELLO ve Dana R. HERMANSON

2001, "Audit Deficiencies: Lessons from Fraud-related SEC Cases", Journal of Accountancy.

BOZKURT, Nejat

1999, "Muhasebe Denetimi", Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

BSE, THE MUMBAI STOCK EXCHANGE

2003, "Public Equity Capital Markets: Emerging Trends and Their Significance for Stock Exchanges", Annual Capital Market Review 2002-2003.

CARPENTER, C.G. ve R.H. STRAWSER

1971, "Displacement of Auditors When Clients Go Public", Journal of Accountancy.

CHOW, C.W.

1982, "The Demand for External Auditing: Size, Debt and Ownership Influences", The Accounting Review.

COUSTAIN, Harvey, Linda M.LEINICKE, W.Max REXROAD ve JOYCE A.OSTROSKY

2004, "Sarbanes-Oxley: What It Means to the Marketplace", Journal of Accountancy.

CRAIG, James L. Jr., Douglas R. CARMICHAEL, Dan M. GUY

2000, "Are International Auditing Standards Ready to Replace U.S. GAAS?", The CPA Journal.

ÇÜRÜK, Turgut

2003, "Muhasebe Şeffaflığına Bağımsız Dış Denetimin Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği", VI. Muhasebe Denetimi Sempozyumu Panel Konuşması, İSMMMO.

1999, "An Analysis of Factors Influencing Accounting Disclosure in Turkey", Exeter University.

DEFOND, M.

1992, "The Association Between Changes in Client Firm Agency Costs and Auditor Switching", Auditing, A Journal of Practice and Theory.

EROĞLU, Cengiz Alp

2003, "Sarbanes-Oxley Kanunu: Kurumsal Yönetim ve Kamunun Aydınlatılmasına İlişkin Getirdikleri", SPK Meslek Personeli Derneği Dergisi, Mayıs-Haziran, Sayı 7.

EUROPEAN COMMISSION (EC)

2003, "Reinforcing the Statutory audit in the European Union", EC Communication, COM/2003/286.

2002, "Statutory Auditors' Independence in the EU: A Set of Fundamental Principles", EC Recommendation, 2002/590/EC.

1996, "The Role, the Position and the Liability of the Statutory Auditor within the European Union", European Commission's Green Paper, www.europa.eu.int.

FÉDÉRATION DES EXPERTS COMPTABLES EUROPÉENS (FEE)

2003, "A Conceptual Approach to Safeguarding Integrity, Objectivity and Independence Throughout the Financial Reporting Chain".

- 2003, "Principles of Assurance: Fundamental Theoretical Issues with Respect to Assurance in Assurance Engagements"
- 2003, "International Standards on Auditing (ISAs)", FEE Fact Sheet.
- 2002, "The Role of Accounting and Auditing in Europe", FEE Position Paper.
- 2001, "Proposal on International Standards on Auditing in the EU", FEE Position Paper.
- 2000, "The Auditor's Report in Europe", FEE Survey.
- 1998, "Setting the Standards: Statutory Audit in Europe".
- FEDERATION OF EURO-ASIAN STOCK EXCHANGES**
- 2002, "Best Practices for the Development of Stock Exchanges in Transition Economies", Working Group on Capital Markets Development of the Federation of Euro-Asian Stock Exchanges 2002, www.feas.org.
- FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS ADVISORY COUNCIL (FASAC)**
- 2003, "Results of the Annual Survey on the Priorities of the FASB", www.fasb.org
- FINANCIAL PLANNING ASSOCIATION**
- 2001&2002, "Financial Planning Association Study Examines Financial Performance of Financial Planning Firms in 2001, 2002", <https://www.fpanet.org>.
- FINANCIAL TIMES**
- 1991, "Turkish Accounting Shake-up Reveals Blemishes on the Books", Financial Times.
- FIRTH, M. Ve A. SMITH**
- 1992, "Selection of Audit Firms by Companies in the New Issue Market", Applied Economics.
- FRANCIS, J.R. ve E.R. WILSON**
- 1988, "Auditor Changes: A Joint Test of Theories Relating to Agency Costs and Auditor Differentiation", The Accounting Review.
- GENERAL ACCOUNTING OFFICE (GAO)**
- 2003, "Public Accounting Firms Mandated Study on Consolidation and Competition", Report to the Senate Committee on Banking, Housing, and Urban Affairs and the House Committee on Financial Services.
- GROOM, Michael**
- 2002, "Corporate Governance-The Role of Financial Reporting and Auditing in Good Corporate Governance", IOSCO Conference.
- GÜRBÜZ, Hasan**
- 1995, "Muhasebe Denetimi", Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.
- GÜREDİN, Ersin**
- 1999, "Denetim", Ankara: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- HARDING, Frank**
- 1998, "Accounting Profession Issues and Trends Corporate Credibility - Why A Harmonised Global Accountancy Framework Matters". <http://www.ifac.org>.
- HEALY, Paul M. ve PALEPU, Krishna G.**
- 2002, "Governance and Intermediation Problems in Capital Markets: Evidence from the Fall of Enron", Harvard Business School.
- HEALY, Paul M. ve WAHLEN, James M.,**
- 1998, "Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting, A Non-empirical Study.
- HILLIER, Diana ve Sylvia SMITH**
- 1996, "Global standard bearers", Camagazine, www.cica.ca.
- HONKANEN, M.L., K. VON MOLTKE, M. HISSCHEMÖLLER**
- 1998, "Report of the Concerted Action on the Effectiveness of International Environmental Agreements", Noordwijk Workshop, Institute for Environmental Studies.
- HUSSEY, Roger**
- 1999, "Shame About Standards", Journal of Accountancy International.
- ILLINOIS ACCOUNTING AND ASSURANCE SERVICES NETWORK STEERING GROUP**
- 2000, "International Accounting and Auditing Standards", www.icpas.org.
- IMALA, O. I.**
- 2002, "Monitoring compliance with international financial standards : Role of central banks"
- INTERNATIONAL FEDERATION OF ACCOUNTANTS**
- 2004, "Handbook Of International Auditing, Assurance, And Ethics Pronouncements".
- 2004, "IFAC Strategic Plan For the Years 2004-2007", <http://www.ifac.org>.

2003, "Rebuilding Public Confidence in Financial Reporting: An International Perspective".
2001, "Code of Ethics for Professional Accountants".

INTERNATIONAL ORGANIZATION OF SECURITIES COMMISSIONS (IOSCO)

2004, "Report of the IOSCO Technical Committee Chairmen's Task Force to Strengthen Capital Markets Against Financial Fraud", IOSCO Teknik Komitesi.

2002, "Principles for Auditor Oversight: A Statement of the Technical Committee of the IOSCO", IOSCO Teknik Komitesi.

2002, "Principles of Auditor Independence and the Role of Corporate Governance in Monitoring an Auditor's Independence: A Statement of the Technical Committee of the IOSCO".

KARASİOĞLU, Fehmi ve Tuna TANER

1998, "Kamunun Aydınlatılması Açısından Finansal Bilgi Kaynakları ve Bağımsız Dış Denetim Fonksiyonu", Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi.

KARASİOĞLU, Fehmi ve Mikail ALTAN

2003, "Ülkemiz Muhasebe Meslek Mensuplarının Toplumun Çeşitli Katmanları Tarafından Algılanma Biçimi Üzerine Bir Araştırma", VI. Muhasebe Denetimi Sempozyumu.

KEENAN, Joy ve Morina RENNIE

2002, "World-Class Standards", CAmagazine, www.cica.ca.

KEPEKÇİ, Celal

1998, "Bağımsız Denetim", Siyasal Kitapevi, Ankara.

KERWER, Dr. Dieter.

2003, "Governing financial markets by international standards", Paper prepared for the workshop "The Governance of Global Issues: Effectiveness, Accountability and Constitutionalization" at the ECPR Joint Sessions in Edinburgh.

MALAYSIA SECURITIES COMMISSION SECURITIES INDUSTRY DEVELOPMENT CENTRE (SIDC),

2001, "Be A Wise Investor", 2001. <http://www.sc.com.my>

McENROE, John E. Martens ve Stanley C.

2001, "Auditors' and Investors' Perceptions of the 'Expectation Gap'", Accounting Horizons.

MILLER, Richard I. Ve Paul H. PASHKOFF

2002, "Regulations Under the Sarbanes-Oxley Act", Journal of Accountancy.

MORRISSEY, John M.

2000, "International Reporting: The Way Forward", 28th Annual National Conference on Current SEC Developments.

O'CONNOR, Sean M.,

2002, "The Inevitability of Enron and the Impossibility of 'Auditor Independence' Under the Current Audit System", Working Paper.

ÖZŞAHİN, Gülfer

2000, "Bağımsız Denetçinin Hata Ve Hilelere İlişkin Sorumluluğu", SPK Yeterlik Etüdü.

ÖZŞAHİN, Gülfer ve H. YURDAKUL

2003, "Şirket Skandalları", SPK Araştırma Raporu.

PENDERGAST, Marilyn A.

2001 "Harmonization of Independence Standards for Accountants Around The World",

PİRGAİP, Burak

2003, "Türk Sermaye Piyasasında Uluslararası Muhasebe Standartlarına Uyum", SPK Meslek Personeli Derneği Dergisi, Kasım-Aralık, Sayı 10.

PUBLIC COMPANY ACCOUNTING OVERSIGHT BOARD

2004, Order Approving Proposed Auditing Standard No. 1, References in Auditors' Reports to the Standards of the Public Company Accounting Oversight Board ("Auditing Standard No. 1")

PUBLIC OVERSIGHT BOARD (POB)

2000, "The Panel On Audit Effectiveness Report and Recommendations",

RAY&BERNDSTON

2003, "Türkiye'nin Yönetim Kurulu Karnesi", Araştırma, Capital Aylık Ekonomi Dergisi, Sayı:2003/11.

ROUSSEY, Robert S.

1999, "The Development of International Standards on Auditing", CPA Journal.

RUUD, T. Flemming

1989, "Auditing As Verification Of Financial Information", Norwegian University Pres.

SANLI, Nail.

2003, "Muhasebe Uygulamalarında Bağımsızlık ve Etik", Muhasebe ve Denetime Bakış.

SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION (SEC)

2003, "Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes-Oxley Act of 2002 on the Adoption by the US Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System", www.sec.gov

SHELTON, Joanna R.

1998, "The Importance of Governance in the Modern Economy", New Corporate Governance for the Global Company International Conference.

STONE Andrew, K. HURLEY ve R.S. KHEMANİ

1998, "The Business Environment and Corporate Governance: Strengthening Incentives for Private Sector Performance" Business Environment Group, Private Sector Development Department, The Worldbank Group.

ŞEHİRLİ, Kübra

1999, "Kurumsal Yönetim", SPK Yeterlilik Etüdü.

TANER Berna, ÖNCÜ Semra, ARACI Hakan, KARASİOĞLU Fehmi

1997, "Bağımsız Denetçilerin Yetki ve Sorumlulukları", Türkiye III. Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO.

TANLU, Lloyd, Don A. MOORE, Max H. BAZERMAN

2003, "The Failure of Auditor Independence: Cognitive, Structural, Legislative and Political Causes"

TAPSCOTT, Don

2003, "Şeffaflık Yükseliyor Pürüzlerinizi Atın", Röportaj, Capital Aylık Ekonomi Dergisi.

THIRKELL-WHITE, Ben

2003, "Institutional legitimacy and the international financial architecture", Paper prepared for the ECPR joint sessions, Edinburgh.

THORNTON, Daniel B.

2002, "Financial Reporting Quality: Implications Of Accounting Research", Study on the State of the Domestic and International Financial System, Queen's University.

TOWERSGROUP

2002, "Investor Trust Poll by TowersGroup: 2002", <http://www.towerspr.com>.

TOGAY, Altay

1999, "1982 Yılından İtibaren Sermaye Piyasası Kurulu tarafından Gerçekleştirilen Denetimlerin İncelenmesi ve 2000'li Yıllarda Denetimde Uygulanabilecek Yöntemler", Yayınlanmamış Yeterlik Etüdü, Ankara

TÜRKER, Masum

2003, "Globalleşmenin Muhasebe Mesleği Üzerine Etkileri ve Toplum Çıkarlarının Korunması", VI. Muhasebe Denetimi Sempozyumu Panel Konuşması, İSMMMO.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ

2000, "Basel Komite: Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlişkisi", Bankacılar Dergisi, Sayı 34.

TÜRKİYE SERMAYE PİYASASI ARACI KURULUŞLARI BİRLİĞİ,

2004, "02.01.2004 itibariyle Yatırımcı Profili".

ÜSTÜNDAĞ, Saim

2003, "Global Muhasebe Standartlarına Doğru", Active Dergisi, Sayı: 28.

WEISS RATINGS INC.

2002, "The Worsening Crisis of Confidence On Wall Street".

WILSHIRE CONSULTING,

2004, "Permissible Equity Markets Investment Analysis", <http://www.calpers.ca.gov>.

YALIM, Nejat ve Cansen BAŞARAN

1995, "Türkiye'de Muhasebe Denetimin Bugünkü Durumu ve Karşılaşılan Güçlükler", 1. Muhasebe Denetimi Sempozyumu, İSMMMO.

YILDIRIM, Bekir Yener

2002, "Bağımsız Dış Denetim", Sermaye Piyasası Kurulu Hizmet İçi Eğitim Raporu.

YOUNG, Michael R.

2002, "Accounting Irregularities and Financial Fraud: A Corporate Governance Guide", Second Edition.

EK DİZİNİ

Ek:1 Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları

	Standart	Orijinal	Türkçe
Uluslararası Denetim Standartları			
1	ISA 120	Framework of International Standards on Auditing	Uluslararası Denetim Standartları Genel Çerçeve
2	ISA 200	Objective and General Principles Governing an Audit of Financial Statements	Denetimin Amacı ve Genel İlkeleri
3	ISA 210	Terms of Audit Engagements	Denetim Sözleşmeleri
4	ISA 220	Quality Control for Audit Work	Denetim Çalışmalarının Kalite Kontrolü
5	ISA 230	Documentation	Denetim Çalışmalarının Belgeleme
6	ISA 240	The Auditor's Responsibility to Consider Fraud and Error in an Audit of Financial Statements	Denetçinin Hata ve Hilelere Karşı Sorumluluğu
7	ISA 250	Consideration of Laws and Regulations in an Audit of Financial Statements	Denetlenen Şirketin Tabi Olduğu Mevzuatın Dikkate Alınması
8	ISA 260	Communications of Audit Matters with Those Charged with Governance	Denetlenen Şirketin Yetkilileri ile Denetçiler Arasındaki İletişim
9	ISA 300	Planning	Planlama
10	ISA 310	Knowledge of the Business	Denetlenen Şirketin Faaliyetlerine Hakimiyet
11	ISA 315	Understanding the Entity and Its Environment and Assessing the Risks of Material Misstatement	İşletmenin ve Faaliyet Ortamının Tanınması ve Önemli Muhasebe Hatalarının Ortaya Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi
12	ISA 320	Audit Materiality	Önemlilik Kriterinin Kullanımı
13	ISA 330	The Auditor's Procedures In Response to Assessed Risks	Risk Değerlendirmelerini Müteakip Denetçinin İzleyeceği Prosedürler
14	ISA 400	Risk Assessments and Internal Control	Risk Değerlendirmesi ve İç Kontrol
15	ISA 401	Auditing in a Computer Information Systems Environment	Bilgisayar Destekli Bilgi Sistemlerinin Denetimi
16	ISA 402	Audit Considerations Relating to Entities Using Service Organizations	Denetlenen Şirketin Dış Hizmet Alması
17	ISA 500	Audit Evidence	Denetim Kanıtı
18	ISA 501	Audit Evidence-Additional Considerations for Specific Items	Denetim Kanıtı-Belirli Mali Tablo Kalemleri İçin İlave Çalışmalar
19	ISA 505	External Confirmations	Denetim Kanıtı-Doğrulamalar
20	ISA 510	Initial Engagements - Opening Balances	Açılış Kayıtlarının İlk Denetimi
21	ISA 520	Analytical Procedures	Analitik Prosedürler
22	ISA 530	Audit Sampling and Other Selective Testing Procedures	Örnekleme ve Diğer Testlerin Kullanımı
23	ISA 540	Audit of Accounting Estimates	Muhasebe Tahminlerinin Denetimi
26	ISA 545	Auditing Fair Value Measurements and Disclosures	Makul Değer Ölçümleri ve İlgili Açıklamaların Denetimi
27	ISA 550	Related Parties	İlişkili Taraflar
28	ISA 560	Subsequent Events	Bilanço Tarihinden Sonraki Olaylar
29	ISA 570	Going Concern	İşletmenin Sürekliliği
30	ISA 580	Management Representations	Yönetim Beyanlarının Kullanımı
31	ISA 600	Using the Work of Another Auditor	Diğer Denetim Kuruluşunun Çalışmasının Kullanımı
32	ISA 610	Considering the Work of Internal Auditing	İç Denetim Çalışmalarının Dikkate Alınması
33	ISA 620	Using the Work of an Expert	Diğer Uzmanların Çalışmalarının Kullanımı
34	ISA 700	The Auditor's Report on Financial Statements	Bağımsız Denetim Raporu
35	ISA 710	Comparatives	Karşılaştırmalı Bilginin Denetimi
36	ISA 720	Other Information in Documents Containing Audited Financial Statements	Denetlenen Mali Tablolara İlgili Diğer Belgelerin İncelenmesi
37	ISA 800	The Auditor's Report on Special Purpose Audit Engagements	Özel Denetim Raporları
Uluslararası Denetim Standartları Açıklamaları			
1	IAPS 1000	Inter-Bank Confirmation Procedures	Banka İçi Doğrulama Teknikleri
2	IAPS 1001	IT Environments-Stand alone Personal Computers	Bilgisayarlı Denetim- Kişisel Bilgisayarlar
3	IAPS 1002	IT Environments- Online Computer Systems	Bilgisayarlı Denetim- İnternetli Bilgisayar Sistemleri
4	IAPS 1003	IT Environments- Database Systems	Bilgisayarlı Denetim- Veritabanı Sistemleri
5	IAPS 1004	The Relationship Between Bank Supervisors and Banks' External Auditors	Bankanın Dış Denetçileriyle Gözetiminden Sorumlu Birimleri Arasındaki İlişki
6	IAPS 1005	The Special Considerations in the Audit of Small Entities	Küçük İşletmelerin Denetiminde Özel Durumlar
7	IAPS 1006	Audits of the Financial Statements of Banks	Banka Mali Tablolarının Denetimi
8	IAPS 1008	Risk Assessments and Internal Control-CIS Characteristics and Considerations	Risk Değerlendirmeleri ve İç Kontrol- Bilgi İşlem Sistemleri Açısından Önemli Hususlar
9	IAPS 1009	Computer-assisted Audit Techniques	Bilgisayar Destekli Denetim Teknikleri
10	IAPS 1010	The Consideration of Environmental Matters in the Audit of Financial Statements	Denetimde Çevresel Faktörlerin Dikkate Alınması
11	IAPS 1012	Auditing Derivative Financial Instruments	Türev Araçların Denetimi
12	IAPS 1013	Electronic Commerce- Effect on the Audit of Financial Statements	E-Ticaretin Denetime Etkisi
13	IAPS 1014	Reporting by Auditors on Compliance with International Financial Reporting Standards	Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Uyum Konusunda Denetçi Raporu
Uluslararası Sınırlı İnceleme Sözleşmeleri Standartları			
1	ISRE 2400	Engagements to Review Financial Statements	Mali Tabloların Sınırlı İncelenmesi
Uluslararası Güvence Standartları			
1	ISAE 3000	Assurance Engagements Other Than Audits or Reviews of Historical Financial Statements	Tarihi Mali Tabloların Denetimi ve Sınırlı İncelemesi Dışındaki Güvence Sözleşmeleri
2	ISAE 3400	The Examination of Prospective Financial Information	Geleceğe İlişkin Finansal Verilerin İncelenmesi
Uluslararası Diğer Hizmetler Standartları			
1	ISRS 4400	Engagements to Perform Agreed-Upon Procedures Regarding Financial Information	Üzerinde Mutabakata Varılan Prosedürlerin Uygulanması
2	ISRS 4410	Engagements to Compile Financial Information	Finansal Bilginin Derlenmesi

Ek:2 Sarbanes-Oxley Yasası ile getirilen yeni düzenlemeler.

1- Halka Açık Şirketler Muhasebe Denetim Kurulu (PCAOB)

Konuyla ilgili açıklamalar Ek/6'de yer almaktadır.

2- Denetim Komiteleri

Yasa uyarınca, hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerin bünyesinde bağımsız yönetim kurulu üyelerden oluşan ve ortaklar yararına çalışan bir denetim komitesinin teşekkül ettirilmesi gerekmektedir. Bu komiteler bağımsız denetim kuruluşunun seçiminden, tazmininden ve gözetiminden sorumludur. Buna göre, denetim ve denetim dışı hizmetler için söz konusu komiteden onay alınması, denetim kuruluşuna yapılacak ödemeler için komitenin bütçesinde yeterli fon ayrılması ve denetim kuruluşunun doğrudan denetim komitesine raporlama yapması gerekmektedir.

Denetim komitesi; şirketin iç muhasebe sistemi, iç kontrolü ve bağımsız denetimine ilişkin şirket çalışanlarından gelen şikayetlerin değerlendirilmesine ve çözülmesine ilişkin etkin bir prosedür oluşturmak zorundadır.

3- Yasaklanan Faaliyetler

PCAOB tarafından kayda alınan ve SEC ve PCAOB düzenlemelerine uygun olarak halka açık şirketlerin denetim işlerini yürüten bağımsız denetim kuruluşlarının ve denetçilerinin; defter tutması, finansal bilgi sistemi oluşturması, yönetim ve insan kaynakları, broker ve dealer, yatırım danışmanlığı, yatırım bankacılığı, değerlendirme, aktüerya, iç denetim destek hizmetleri ile PCAOB'un düzenleme yetkisi dahilinde belirleyeceği diğer hizmetleri vermesi yasaklanmıştır. Vergi hizmetleri ise, denetim komitesi tarafından onaylanması şartıyla, bu kapsamda değerlendirilmemektedir.

4- Bağımsız Denetçi Rotasyonu

Halka açık şirketlerin denetimi amacıyla kayda alınan bağımsız denetim kuruluşlarında müşteri şirket denetiminde temel sorumluluğu olan veya denetimi incelemekten sorumlu "ortak denetçinin" söz konusu müşteri şirketlere 5 seneden fazla denetim hizmeti vermesi yasaktır.

5- İç Kontrol Sistemlerinin Değerlendirilmesi

Yasa'nın 404 no'lu bölümünde halka açık şirketlerin yıllık faaliyet raporlarında, iç kontrol sistemlerinin etkinliği ve finansal raporlama prosedürleri hakkında yönetimin değerlendirmelerini içeren ayrı bir raporun hazırlanması hususu hükme bağlanmıştır. Bağımsız denetim kuruluşunun ise söz konusu raporun doğruluğunun tasdikini yapması gerekmektedir.

Dokümantasyon zorunluluğunun ve bağımsız denetçilere ödenecek ilave ücretlerin maliyetleri artıracığı, özellikle küçük ölçekli işletmelerin bu yükün altından kalkamayabileceği de dikkate alındığında Yasa'nın en fazla eleştirilen bu hükmü, işletme yönetiminin iç kontrol sistemlerinin kalite seviyesi hakkında bilgisini artırması ve gerekli tedbirleri zamanında alabilmesine olanak tanınması nedenleriyle de muhasebe dünyasında oldukça olumlu karşılanmaktadır.

Ek:3 Seri:X, No:19 sayılı Tebliğ ile getirilen düzenlemeler.

1- Bağımsız denetim faaliyeti ile diğer hizmetler ayrılmıştır.

Bağımsız denetim kuruluşlarının ve bu kuruluşlarda istihdam edilen denetim elemanları ile diğer personelin denetim hizmetleri verdikleri müşterilerine, bu hizmetleri verdikleri dönemde, bedelli veya bedelsiz olarak danışmanlık hizmetleri vermemelerine yönelik düzenleme yapılmıştır. Ancak, mali tabloların ve beyannamelerin vergi mevzuatı hükümlerine uygunluğunu incelemek ve uygunluğu tasdik etmek, konu hakkında yazılı görüş vermek ve rapor düzenlemek faaliyetleri kapsam dışında tutulmuştur.

2- Bağımsız denetim kuruluşu rotasyonu şartı getirilmiştir.

Müşterilerle olan uzun süreli ilişkiler ve muhtemel ticari baskılar sonucunda bağımsız denetçinin bağımsızlığı zedelenebileceğinden, bağımsız denetim kuruluşlarına 5 yıllık rotasyon zorunluluğu getirilmiştir.

3- Denetim komitesi kurulması hususu hükme bağlanmıştır.

İç kontrol sisteminin etkinliğini, finansal raporlamanın güvenilirliğini, faaliyetlerin mevzuata ve kurumsal yönetim ilkelerine uygunluğunu gözetmek üzere, ilk etapta hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklarda yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilecek üyelerden oluşan denetimden sorumlu komite kurulması yönünde düzenleme yapılmıştır.

4- İmza yükümlüsü görevliler belirlenmiştir.

Mali tablolar ile yıllık raporların Sermaye Piyasası Kurulu'nun muhasebe standartları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak hazırlanmasından, sunulmasından ve gerçeğe uygunluğu ile doğruluğundan sorumlu tutulacak ortaklık yetkilileri belirlenerek, mali tabloların öngörülen açıklamalar (mali tablo ve raporların kendisi tarafından incelendiği, söz konusu tablo ve raporlarda eksiklik ve gerçeğe aykırı bir bilginin bulunmadığı) ile birlikte imzalanması ve kamuya yapılacak açıklamalarda da bu hususa yer verilmesi zorunlu tutulmuştur.

Ek:4 IFAC Etik İlkeler Seti

IFAC bünyesinde oluşturulmuş bulunan Etik Komitesi muhasebe mesleğini ifa edenler tarafından kullanılması öngörülen yüksek kalitede etik standartlarını üretmektedir. Komite, söz konusu standartların AB ülkelerinde ve tüm dünyada uygulanmasını teşvik etmektedir.

IFAC Etik İlkeler Seti, ulusal muhasebe örgütleri tarafından geliştirilen ve kullanılan tüm ilkeler için bir model oluşturmaktadır. Anılan sette, muhasebecilerin mesleğin güvenilirlik, uzmanlık ve kalite misyonunu yerine getirmeleri amacıyla işlerinde azami özen ve dikkat göstermeleri gereken temel ilkeler belirlenmekte olup, bunlar bağımsızlık, dürüstlük, tarafsızlık, özen ve titizlik, gizlilik, basiretlilik ve meslekî yeterlilik ilkeleridir.

IFAC Etik İlkeler Setinde söz konusu temel ilkelerin uygulamadaki yansımalarına örnek belirli durumlara yer verilmektedir. Set, bütün muhasebecilere, serbest meslek faaliyetinde bulunan muhasebecilere ve bağımlı çalışan muhasebecilere uygulanabilen etik ilkeleri üç ana bölümde toplam 18 ayrı başlık altında sunmaktadır.

İlk bölümde doğruluk ve tarafsızlığın, mesleki yeterliliğin ve gizliliğin sağlanması, ahlak çatışmalarının çözümlenmesi ve vergi uygulaması, sınır ötesi faaliyetler, tanıtımlarda dikkat edilmesi gereken hususlar somut örneklerle desteklenmekte; ikinci bölümde, müşterilerle veya işleriyle ilgili mali bağlılık, atamalarda ve ödüllendirmelerde kayırmalar, müşterilere diğer hizmetlerin sağlanması, kişisel ve ailevi ilişkiler, ücretlerin belirli bir müşteride yoğunlaşması ve şarta bağlı ücret anlaşmalarının yapılması, mal ve hizmet alışverişi, dava edilme veya dava edilme tehdidi ile karşılaşma, kıdemli personelin müşteri ile uzun ilişki hali gibi bağımsızlığı zedeleyici durumlar ile mesleki yeterlilik, reklam vb. ilkeler ele alınmakta; son bölümde ise, özellikle endüstri, ticaret, kamu sektörü ya da eğitimde çalışan muhasebeciler ile ilgili, ancak serbest meslek faaliyetinde bulunan muhasebecilere de uygulanabilir olmak üzere, sadakat çatışması, meslektaşlara destek, mesleki yeterlilik ve bilginin sunuluşu konuları kapsamaktadır.

Ek:5 Bağımsızlığı tehdit eden unsurlarla mücadelede alınabilecek önlemler

1. Genel Önlemler: Genel önlemler düzenleyici otoriteler, denetim meslek örgütleri veya denetlenen şirket tarafından oluşturulan önlemleri ifade etmektedir. Aşağıda genel önlemlerin bazı örneklerine yer verilmektedir:

- a) İç denetim ve gözetim sisteminin etkinliğinin sağlanması,
- b) Finansal raporlamada dürüstlüğün kurumsal yönetim ilkelerinin bir parçası olarak görülmesi,
- c) Şirketlerin kendi etik ilkelerini piyasa tarafından itibar göreceği şekilde belirlemesi,
- d) Kaliteli ve ehil elemanların istihdam edilmesine yönelik sistemler geliştirilmesi;
- e) İç kontrolün sağlanması,
- f) En iyi uygulamanın teşvik edilmesi ve disiplinin sağlanmasına yönelik uygun denetim süreçlerinin oluşturulması,
- g) Üst yönetimden alt yönetime herkesin etik değerler içerisinde hareket etmesinin önemini vurgulayan bir liderlik anlayışının benimsenmesi,
- h) Çalışanların performanslarının değerlendirilmesine ilişkin politikaların uygulamaya konulması,
- i) Şirket'in politikaları ve stratejileri hakkında her türlü değişikliğin çalışanlarla zamanında paylaşılması,
- j) Yöneticilerin ve çalışanların teorik ve pratik eğitimi için gerekli çalışmaların yapılması,
- k) Çalışanların etik konular hakkında düşüncelerini üst yönetimle paylaşmaları hususunda yetkilendirilmesi,
- l) Üst yönetimin ilişkili taraflarla olan işlemlerinin ortakların kararına bağlanması.

2. Özel Önlemler: FEE tarafından düzenlenen ilkeler²⁵ gerek denetimde gerekse tüm finansal raporlama zincirinde her zaman dikkate alınması gereken özel önlemleri içermektedir. Aşağıda söz konusu özel önlemlerin bazı örneklerine yer verilmektedir:

- a) Çıkar çatışmasına yol açması muhtemel olan işlem ve olayların derhal ilgili mercülere intikâl ettirilmesi,
- b) Çıkar çatışmasına taraf olan kişi/kişiler tarafından yapılan değerlendirmelerin gözden geçirilmesi veya bu kişi/kişilerin derhal finansal raporlama sürecinden dışlanması,
- c) Bağımsızlığı tehdit edebilecek işlem ve olayların her birinin önemlilik ve öznellikleri dikkate alınarak değerlendirmeye tabi tutulması,

Ek:6 Bağımsız denetim standartlarında harmonizasyona destek veren uluslararası kurum ve kuruluşlar.

1- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)

IFAC 118 ülkede yerleşik 159 adet kendisine üye kurum ve kuruluş ile dünya genelinde muhasebe mesleğinin güçlenmesi ve yüksek kalitede ifa edilmesinin sağlanarak kamu yararının korunması amacıyla faaliyetini sürdüren dünya çapında bir uluslararası muhasebe mesleği örgütüdür.

IFAC'ın kamu yararına hizmet etmek, üye kuruluşlar arasında işbirliği sağlamak ve uluslararası muhasebe mesleğini sahiplenmek üzere üç görev önceliği bulunmaktadır. Buna göre, IFAC; denetim, eğitim, etik ve kamu sektörü finansal raporlama konularında standartlar geliştirme yoluyla, kamu yararına hizmet etmeye gayret göstermektedir. Bu standartları belirlerken; finansal raporlamalarda şeffaflık ve yakınlığı savunmakta, özel sektörde çalışan meslek mensupları için en iyi uygulama yönergeleri yayınlamakta ve üyelik uyum programları geliştirmektedir. Ayrıca, IFAC, meslek mensuplarının tüm dünyada, yeterlilik ve dürüstlük sağlamaları için, üye örgütlerle yakın işbirliği içinde olmakta ve muhasebecilerin yüksek kalitede hizmet verebilme gayretlerini desteklemektedir. IFAC, uluslararası mesleğin birincil sözcüsü olup geniş bir yelpazedeki kamu çıkarları sorunları hakkında söz söyleme gücüne de sahiptir.

IFAC'ın yönetimini her bir üye kurum veya kuruluşu temsil eden birer üyeden oluşan bir konsey üstlenmektedir. Konsey yılda bir kez toplanmakta ve IFAC Yönetim Kurulu üyelerini seçmektedir.

IFAC'ın yönetim kurulu 17 ülkenin dünya çapında muhasebe meslek örgütlerinin temsilcisi olan ve kamu yararı için çalışmaya yemin etmiş 21 üyeden oluşmaktadır. Üyeler, IFAC'ın politikasının oluşturulması, faaliyetlerinin yürütülmesi ve teknik komiteleri ile çalışma gruplarının koordinasyonu ile iştiğal etmek üzere 3 yıllığına göreve getirilmektedir. Yönetim Kurulu yılda 3 kere toplanmaktadır.

Konsey, Yönetim Kurulu ve diğer komitelerin görev, yetki ve sorumlulukları ise bir Tüzük ile belirlenmiş bulunmaktadır. Buna göre, IFAC yönetimi, çalışanları ve gönüllüleri; etkin ve etkili bir biçimde faaliyette bulunmayı, uluslararası çözümler üretmeyi ve basitlik sunmayı amaçlamaktadır ve IFAC'taki görevlerini yerine getirirken dürüstlük, şeffaflık ve uzmanlık değerlerine bağlı kalırlar. IFAC, etik kuralları ile de meslek mensuplarının tüm dünya çapında aynı değerlere sahip çıkmalarını teşvik etmektedir.

IFAC, kamu yararının korunmasının en temel yollarından birinin yatırımcıların ve diğer çıkar gruplarının ihtiyaç duyduğu bilginin güvenilirliğini garanti eden uluslararası kabul görmüş temel standartlar setinin uygulanmasını sağlamak olduğu gerekçesinden hareketle, bağımsız denetim ve güvence hizmetlerinin genel çerçevesinin çizilmesi ve global seviyede standartların oluşturulması yönünde ciddi çabalar göstermektedir.

Söz konusu çabaların en somut göstergesi IFAC bünyesinde ve himayesinde teşekkül ettirilen ve uluslararası denetim standartları oluşturmakla görevli bağımsız bir standart koyucu organ olan IAASB tarafından üretilen Uluslararası Denetim Standartlarıdır.

2- Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB)

IAASB, ulusal standart koyucu organlar ile istişarelerde bulunarak ulusal denetim standartlarının uluslararası düzeyde uyumlaştırılması amacıyla uluslararası denetim ve güvence standartlarını yayınlamaktadır. Halihazırda 70 ülke anılan standartları uygulamaktadır. Söz konusu standartlar, genel olarak ilke bazlı, kapsamlı ve muhakemeye dayalı denetim standartlarını içermekte ve global düzeyde ortak bir ölçüye kavuşturulabilmesini teminen sürekli gözden geçirilmektedir.

IAASB üyeleri IFAC Yönetim Kurulu tarafından atanmakta olup mevcut durumda IAASB'nin 10'u IFAC'e üye ülkelerden, 5'i Şirketler Forumu*'ndan, 3'ü de ilgi gruplarından olmak üzere 18 üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, standart koyucu organlardan sınırlı sayıda oy hakkı bulunmayan gözlemcilerle kurla atanabilmektedir. Söz konusu gözlemcilerden teknik bilgilerini tüm tartışmalarda ve toplantılarda aktif olarak paylaşmaları beklenmektedir. IAASB üyeleri 3 yıllığına seçilmekte, ancak üyelerin üçte biri her yıl rotasyona tabi tutulmaktadır.

IAASB bilgi paylaşımının sağlanması, mükerrer çaba harcanmaması ve uluslararası fikir birliğine ulaşmasını teminen ulusal standart koyucu organlar ile sürekli işbirliği içindedir.

IAASB toplantılarına fiilen veya telekonferans yoluyla en az 12 üyenin katılımı zorunludur. Her üyenin bir oyu bulunmakta olup bir standardın onaylanması için tüm IAASB üyelerinin en az üçte ikisinin onayı gerekmektedir. IAASB toplantıları kamuya açık tutulmaktadır. IAASB çalışma programını ve faaliyetlerini yıllık raporlarıyla yayımlamaktadır. IFAC ise en az üç yılda bir IAASB'nin etkinliğini gözden geçirmek durumundadır.

3- Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)

IOSCO sınır ötesi ihraçların yapılabilmesini kolaylaştırmak amacıyla uluslararası denetim standartlarını oluşturacak genel kabul görmüş bir organın varlığını önceden beri desteklemektedir. Yıllardan beri, IOSCO Teknik Komitesi*, Muhasebe ve Denetim Çalışma Grubu aracılığıyla, UDS'nin geliştirilmesi için IFAC ile yakın temaslarda bulunmaktadır.

IOSCO Teknik Komitesi tarafından bağımsız denetim kuruluşlarının ve bağımsız denetçilerin bağımsızlığına ve uymaları gereken etik kurallara ilişkin bir genel ilkeler listesi geliştirilmiş; söz konusu listede bağımsız denetim kuruluşları ve denetçilerin görünüşte ve gerçekte bağımsız olması, bağımsız denetimi fiilen gerçekleştiren denetçiler ile sorumlu ortak başdenetçilerin belirli aralıklarla rotasyona tabi tutulması, bağımsızlığı zedeleyebilecek nitelikteki önemli veya potansiyel tüm tehditlerin değerlendirilmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır.

IOSCO Teknik Komitesi ayrıca, işletme yönetiminden bağımsız olarak, yatırımcıların haklarını korumak üzere, bağımsız denetçinin seçimi, atanması ve denetim faaliyetlerinin yürütülmesini izlemekle sorumlu bir denetim komitesinin kurulmasının faydalı olacağını açıklamış ve bu komiteye ilişkin ilkelere de yer vermiştir. Teknik Komite mevcut durumda uluslararası sermaye piyasalarında uygulanabilirlik açısından UDS'yi gözden geçirmektedir.

4- Amerikan Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA)

AICPA'nın denetim kavram ve uygulamaları, Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (US GAAS), Denetim Standartları (Statements on Auditing Standards) ve Denetim Yöntemleri (Auditing Procedures) olmak üzere kademeli olarak yapılandırılmıştır.

US GAAS, denetim kavram ve uygulamaları ile ilgili düşünceleri kapsayan bir çerçeveyi oluşturmakta olup söz konusu standartların temel amacı denetim faaliyetinin kalitesinin güvence altına alınmasıdır. Denetim standartlarının temel amacı, US GAAS'ın yorumlanarak uygulamada etkili olmasını sağlamaktır. Bununla ilgili olarak AICPA bünyesinde muhasebe firmalarının temsilcileri ile akademisyenlerden oluşan bir kurul oluşturulmuştur. Bu kurul denetim faaliyetlerinde karşılaşılan sorunların, US GAAS çerçevesinde yorumlanarak bir çözüme kavuşturulması doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Denetim yöntemleri ise, baştan sona bir denetim faaliyetinin ne şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği konusunda birer rehber çalışmayı oluşturmaktadır.

* FOF, dünya çapında denetim standartlarının oluşturulmasına öncülük etmek üzere 2001 Ocak ayında oluşturulmuştur. FOF üyesi denetim kuruluşlarının çokuluslu şirketlerin denetimlerini uluslararası denetim standartlarına göre yürütme zorunluluğu bulunmaktadır

* IOSCO Teknik Komitesi, dünyanın önde gelen en gelişmiş piyasalarının temsilcisi olan 15 üyeden oluşmakta ve uluslararası menkul kıymetler ve türev araç işlemlerine ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilmesini ve uygulamada koordinasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır.

AICPA, bağımsız denetim ile ilgili mevcut düzenlemelerin geliştirilmesinin yanında taslak düzenlemeler yayımlamakta olup; kendi bünyesinde denetimde bağımsızlık ve etik çalışmalarını profesyonel anlamda yürüten ayrı çalışma grupları oluşturmuştur. Bağımsız denetçilerin sorumluluğunu artırıcı görüşlerin ağırlık kazandığı günümüzde bağımsız denetçiler, sorumluluklarını en aza indirebilmek için AICPA çalışma grupları tarafından hazırlanan Mesleki Davranış Kuralları'na uyum göstermeyi bir zorunluluk olarak benimsemiş durumdadırlar.

5- Halka Açık Şirketler Muhasebe Denetim Kurulu (PCAOB)

Sarbanes-Oxley Yasası ile, bağımsız denetim kuruluşlarını kayda almak, bağımsız denetim ve kalite kontrol standartları ile etik ve bağımsızlık ilkelerini koymak ve/veya benimsemek, yerli ve yabancı bağımsız denetçilerin* bunlara uyumunu denetlemek ve bağımsız denetim şirketlerine ve çalışanlarına cezaî yaptırım uygulamakla görevli ve yetkili, SEC gözetim ve denetimine tâbi, özel tüzel kişiliğini haiz ve tam zamanlı 5 üyeden* oluşan PCAOB kurulmuştur.

PCAOB'un kurulmasıyla birlikte daha önce AICPA'in nüfuzunda bulunan denetim standardı ve ilkeleri oluşturma işlevi el değiştirmiş bulunmaktadır. PCAOB'nin görevini AICPA ve diğer muhasebe meslek örgütleri ile koordinasyon halinde yürütmesi gerekmekte olup söz konusu örgütler tarafından yayımlanan standartları kabul veya reddetme, değiştirme veya yürürlükten kaldırma yetkisine sahiptir.

PCAOB, yılda belli sayıda şirketi denetleyen bağımsız denetim kuruluşlarını yıllık olarak, diğerlerini 3 yılda en az bir kere olmak üzere denetleyecektir. Denetim SOA'ye, PCAOB'nin koymuş olduğu kurallara, SEC'nin düzenlemeleri ve meslek düzenlemelerine uyumun incelenmesine yöneliktir. Yapılan denetimler ve incelemeler sonucunda, denetim raporlarının hazırlanmasında ve sunulmasında ilgili düzenlemelere uymayan bağımsız denetim kuruluşlarına ve çalışanlarına para cezası verilebileceği gibi, kayıttan geçici veya sürekli çıkarma söz konusu olabilecektir. Çalışanların bağımsız denetim firmalarında geçici veya sürekli olarak görev almamasına karar verilebilecektir. Kınama, ek eğitim alınması gibi yaptırımlar da söz konusudur. Düzenlemelere aykırı hareket edenlerden sağlanan para cezalarının zarar görenler için oluşturulacak fona aktarılması öngörülmüştür.

6- Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE)

FEE, Avrupa muhasebe mesleğini temsil eden en üst kurumdur. 29 ülkeden 41 meslek örgütünü bir araya getirmiştir. Bu ülkelerdeki üye kuruluşlar; 500.000'in üzerinde meslek mensubunu kapsamaktadırlar. FEE'de temsil edilen meslek mensuplarının takriben %45'i, serbest çalışmakta, geri kalan %55'i sanayi, ticaret, devlet ve eğitim sektöründe bir kurum veya kuruluşa bağlı olarak çalışmaktadır.

FEE, Belçika yasalarına göre "Uluslararası bir Örgüt" olarak, 30.12.1986 tarihinde Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuştur. Kar amacı olmayan bir kuruluştur. Faaliyetlerine 01.01.1987 itibarıyla başlayan FEE, daha önce Union Européenne des Experts Comptables, Economiques et Financiers ve the Groupe d'Etudes des Experts Comptables de la CEE tarafından sırasıyla 1951 ve 1961'den beri yürütülmekte olan görevleri üstlenmiştir.

Olağan toplantılarını her iki yılda bir yapan Kurumun en üst karar organı Genel Kuruldur. Federasyonun üst yönetimini Konsey yerine getirir. Konseyin kararlarını; Başkan, Başkan Vekili ve Başkan Yardımcılarından oluşan icra kurulu yerine getirir.

* Özellikle AB üyesi ülkeler, kendi bağımsız denetim kuruluşlarının PCAOB kaydına alınması ve PCAOB düzenlemelerine tabi olmak durumunda bırakılmasını eleştiri konusu yapmaktadır. Bu nedenle, AB'nin kendi bağımsız denetim standartlarının geliştirilmesi çalışmaları hız kazanmıştır. Söz konusu çalışmalarda, ABD'nin AB'nin bağımsız denetime ilişkin düzenlemelerini kendi düzenlemeleriyle eş değer görmesini sağlayarak, AB şirketleri ile bağımsız denetim kuruluşlarına ek yük getirilmemesi amaçlanmaktadır.

* İki üyenin fiili durumda CPA olması veya daha önce CPA olarak görev yapmış olması gerekmektedir. Kurulun ilk üyeleri SEC tarafından atanmıştır.

FEE, AB kurumları nezdinde, Avrupa muhasebe mesleğinin başı çeken temsilcisi durumundadır. Hem işverenin hem de müşterilerin çıkarlarına hizmet edip, yüksek kalitede teknik destek vererek, mesleğin ayrıcalığını ve vasıflarını anlatmayı amaçlamaktadır. Avrupa muhasebe mesleği mensupları, daha çok kamuya hizmet verdikleri için topluma karşı da özel bir sorumlulukları vardır.

FEE; Avrupa muhasebe mesleği mensuplarının çıkarlarını kapsayan çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Bu yelpazede; denetim, ahlak, vergileme, kamu sektörü muhasebeciliği, şirket hukuku, bankacılık, sigorta, sermaye piyasaları, çevre sorunları, mesleğin yasal düzenlemeleri ve liberalleştirilmesi, Avrupa Birimi ve EDI elektronik bilgi aktarımı konuları yer almaktadır.

FEE'de özel projeler için geçici çalışma grupları oluşturulurken, teknik sorumluluklar, çalışma grupları tarafından yerine getirilmektedir. Bu çalışmalar yapılırken, FEE pek çok AB kurumu ile özellikle EC ile birlikte işbirliğinde bulunur.

FEE muhasebe alanında Avrupa'da özellikle de AB'de son derece önemli bir rol oynamaktadır. Muhasebe standartlarının uyumlaştırılması konusunda kilit bir role sahip olan FEE, Avrupa Komisyonu ve diğer uluslararası ya da ulusal örgütler tarafından sıkça başvuru alan bir kurumdur.

Denetim düzenlemeleri alanında da FEE etkin olmaya devam etmektedir. FEE, EC'nin Denetim Komitesinin etkin bir üyesidir. Bu alanda da bir dizi çalışma yayınlamıştır: FEE, mesleğin AB düzeyinde daha çok liberalleşmesini desteklemek için çalışmaktadır. AB içinde mesleğin vasıflarını karşılıklı olarak tanınması sürecini yakından takip etmekte ve bu konuda Hükümet temsilcileri ile ortak seminerler düzenlemektedir. Yakın zamanda, Avrupa tek pazarında işlem yapan firmaların karşı karşıya kaldığı mevcut yasal kısıtlamaları konu alan bir dizi tavsiyeyi EC için hazırlamıştır.

FEE'nin amaçlarından biri de Avrupa Muhasebe Mesleğini uluslararası düzeyde temsil etmektir. Bu nedenle, dünya çapındaki muhasebe örgütleri; IFAC ve IASB ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. Aynı zamanda OECD'nin, WTO'nun (Dünya Ticaret Örgütü) ve IFAD'ın (Uluslararası Muhasebeciliği Gelişimi Forumu) çalışmalarına da katılmaktadır. Diğer örgütlerle de düzenli ilişkiler sağlanarak, hem Avrupa hem de dünya düzeyinde muhasebe mesleğinin ortak çıkarları paylaşılmaktadır.